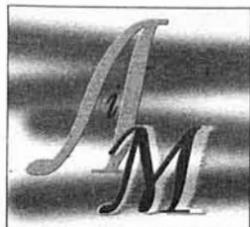

МАТЭАР АТЭАТЭА і Мастацтва

12 жніўня 2005 г. № 32/4319

АНОНС!

З 6 па 15 жніўня ў Венесуэле праходзіць XVI Сусветны фестываль моладзі і студэнтаў, у якім прымае ўдзел Нацыянальная маладзёжная беларуская дэлегацыя.

Галоўная мэта фестывалю — абмеркаванне сусветных маладзёжных праблем, абмен вопытам па іх вырашэнні, наладжванне міжнароднага супрацоўніцтва, а таксама правядзенне культурных і спартыўных мерапрыемстваў.

СТАР. **3**

Яго вялікасць беларускі кінамаграф адзначыў сваё 80-годдзе. Узрост салідны, але яго нельга назваць старэчым. Імянінік адчувае сябе молада, бадзёра і агтымістычна, прымае падарункі і віншаванні, прымеркаваныя да круглай даты, абяцае парадаваць нас новымі поспехамі і адначасова разважае, як жыць далей, як вытрымаць жорсткую канкурэнцыю і не проста захаваць сваё аблічча, але і зрабіць яго больш дасканалым.

СТАР. **12**

Сонцам асвятчуся...

Жылі на зямлі тутэйшай дужыя людзі. Сябравалі з сонейкам, з месяцкам. Лекавалі словамі, нават думкамі: вочы ў вочы, сэрцы ў сэрцы... Ад іх жыццядайнага караня — і гэты мудры варажбнік, прыгожы і дужы, які лекуе нашы душы, стамлёныя будзённай калатнёчай, нігуд сэрцы з адвечным законам продкаў, што намолены ў словы, замове, спевы... У Івана Кірчука, стваральніка і лідэра этна-трыю "Троіца", некалькі гадоў таму адбылася прэм'ера своеадметнай праграмы-рытуала, якая і называлася "Варажбнік". Сёлета водгалас той дзівоснай варажбы адчуўся ў відэафільме АТН "Сонцам асвятчуся", паказ якога ў сталічным Доме лігарагара спалучыўся з прэзентацыяй новага мультымедыйнага праекта "Століншчына": упершыню за два з лішкам дзесяці гадоў музычнай дзейнасці, пошукавай і даследчыцкай працы Івана Кірчука з'явіўся унікальны кампакт-дыск, дзе прадстаўлены 27 старадаўніх народных песень і найгрышаў.

Відэаздымкі склаліся ў самабытны філасофскі фільм-рэпартаж з тых незабыўных вандровак па песні. "Не ўсе людзі ў вёсцы спяваюць, а выбраныя Богам", — нібыта між іншым прамаўляецца з экрана. І з імі, выбранымі, пазнаёміў нас Іван Кірчук, парупіўшыся пра ўдзел у прэзентацыі спевакоў з палескай глыбіні. Так, гурт "Журавушка" вёскі Атвержычы, з чых запісаў і склаўся новы дыск, завітаў у той незабыўны вечар на сталічную сцэну. Спявалі, гралі, варажылі — паасобку і ўсе разам...

Фота А.Дзмітрыева
Калаж В.Калініна

РАКУЦЁЎСКАЕ ЛЕТА-2005

У апошні дзень ліпеня ў філіяле Літаратурнага музея Максіма Багдановіча "Фальварак Ракуцёўшчына" адбылося Свята беларускай паэзіі і песні — "Ракуцёўскае лета-2005".

Менавіта тут, на Ракуцёўшчыне, улетку 1911 года адпачываў Максім Багдановіч, і каштоўнасць гэтага часу немагчыма пераацаніць: паэт прыехаў на Радзіму — пра якую ён столькі чуў, гісторыю, культуру і мову якой ён вывучаў па кнігах, знаходзячыся ў далёкіх Ніжнім Ноўгарадзе і Яраслаўлі. Ракуцёўшчына, з яе маляўнічымі барамі, палямі, лугамі, з яе сцюдзёнай крыніцай і жывой беларускай гаворкай, натхніла нашага песняра на напісанне ўзнёслага, лірычнага цыкла вершаваных паэм — "Мадонны".

Кожнае лета ў "Фальварку Ракуцёўшчына" ладзіцца Свята беларускай паэзіі і песні — супрацоўнікі музея беражліва захоўваюць традыцыі. У гэтым годзе, як і ў мінулым, перад самым пачаткам над сцэнай праляцеў бусел — быццам бы душа паэта нябачна з нябеснай вышыні пазірала на ўсіх.

А са сцэны гучалі радкі паэмы "Страцім-лебедзь":

*"... Ад усіх цяпер патомкі ёсць,
Ды няма адных — Страцімавых".*

Калі ўпершыню песняр чытаў сваю паэму, ён памыліўся і сказаў:

"... Ды няма адных — Максімавых".

Паэт вельмі перажываў, што не мае дзяцей, што пасля яго не застанеца напчадкаў. Але ў Максіма Багдановіча ёсць духоўныя нашчадкі: паэты, пісьменнікі, творцы, ды і кожны з нас. Бо, як сказаў А. Лойка: "Паэт нараджаецца неаднойчы. Ён нараджаецца мільёны разоў — зноў і зноў, ва ўсё новых і новых сваіх чытачах". Аб вялікай цікавасці да творчасці беларускага класіка сведчыць тая колькасць прыхільнікаў, што прыехалі на ракуцёўскае свята не толькі з Беларусі, але і з Санкт-Пецярбурга, Масквы, Севастопалю. На пачатку сустрэчы выступілі маладыя паэты, якія ўпершыню наведалі Ракуцёўшчыну. Яны распавядалі пра сваё "адкрыццё" Багдановіча, пра ўздзеянне паэзіі класіка на іх уласную творчасць. Сучаснасць і будучае нашай літаратуры — маладыя паэты — падравалялі гасцям свята шчырыя словы, свае вершы і песні. Пасля на сцэну выходзілі ўжо вядомыя і прызнаныя беларускія літаратары. І кожны з іх гаварыў пра неўміручасць Багдановічавага слова, пра яго вялізны ўнёсак у стварэнне нацыянальнай літаратуры, яго значнасць для ўсёй беларускай культуры. Гучалі і ўжо вядомыя, любімыя многімі вершы і новыя творы.

Працягнулі свята паэты з маладзечанскага літаратурнага аб'яднання "Агмень", затым выступалі майстры сцэны, выканаўцы, фальклорныя калектывы гэтага краю.

Многія прыходзіць на гэтае свята кожны год, па магчымасці, а іншыя ўпершыню адкрывалі для сябе прыгожы куточак Беларусі, які калісьці натхняў Максіма Багдановіча. Але, пабываўшы тут аднойчы, будзеш вяртацца сюды зноў і зноў, для таго, каб далучыцца да высокай паэзіі, і, як пісаў песняр, "пахарашэць душою":

Многія прыходзіць на гэтае свята кожны год, па магчымасці, а іншыя ўпершыню адкрывалі для сябе прыгожы куточак Беларусі, які калісьці натхняў Максіма Багдановіча. Але, пабываўшы тут аднойчы, будзеш вяртацца сюды зноў і зноў, для таго, каб далучыцца да высокай паэзіі, і, як пісаў песняр, "пахарашэць душою":

*Страница лепшая
ў штодзённым жыцці!
Зноў з цяхай радасцю цябе чытаю я.*

Вольга СЕРГІЕНЯ
навуковы супрацоўнік
Літаратурнага музея М. Багдановіча

У тэатра — новы «твар». Будзе...

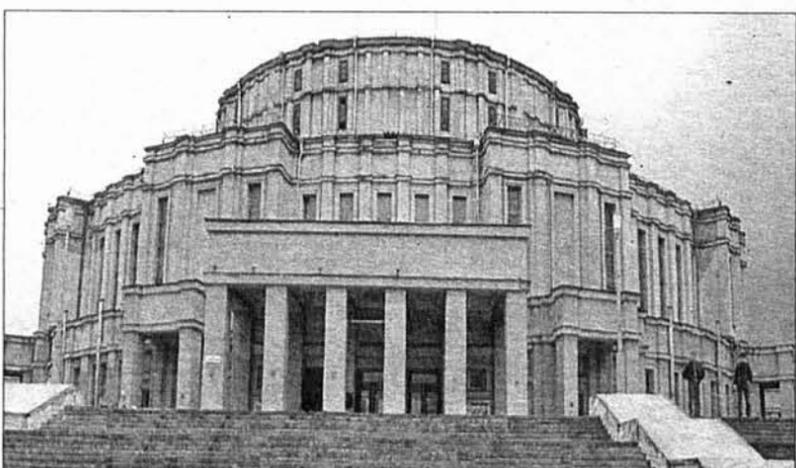
Напрыканцы года павінны быць распачаты работы па рэстаўрацыі і рэканструкцыі будынка Вялікага акадэмічнага тэатра оперы і балета Беларусі.

Як паведаміў журналістам падчас прэс-канферэнцыі намеснік міністра культуры Уладзімір Грыдзюшка, Міністэрствам культуры быў аб'яўлены тэндэр па вызначэнні генеральнага падрачыка, які зоймецца будаўнічымі і рамонтна-аднаўленчымі работамі. Ягоныя вынікі стануць вядомымі ўжо ў сярэдзіне жніўня.

Як вядома, будынак беларускага тэатра оперы і балета з'яўляецца помнікам архітэктуры. Таму ягоны архітэктурны «твар» вызначаўся на дзяржаўным узроўні: праект чакаемых работ ужо зацверджаны ўрадам краіны.

Гэтым часам разглядаецца пытанне размяшчэння творчых калектываў тэатра пасля яго закрыцця на іншых сцэнічных пляцоўках. Як стала вядома, балетная трупачасова размесціцца ў Палацы Рэспублікі, а оперная — у Цэнтральным доме афіцэраў.

Інеса ПЕТРУСЕВІЧ
Фота Канстанціна ДРОБАВА

Гэтымі днямі
кнігавыдаўцы нашай
краіны актыўна
рыхтуюцца да XVIII
Маскоўскай
міжнароднай
выстаўкі-кірмашу. Як
паведаміў намеснік
міністра інфармацыі
Ігар Лапцёнак,
мерапрыемствы
будуць праходзіць у
расійскай сталіцы
з 7 па 12 верасня.

У тым, што кірмаш становіцца ўсё больш папулярным сярод выдаўцоў і распаўсюджвальнікаў кніг, сумнявацца не даводзіцца. Прынамсі, за апошнія гады значна павялічылася колькасць дзяржаў, якія прымалі ўдзел у гэтым кніжным форуме. Прычына такой увагі перш наперш у тым, што кірмаш дае магчымасць пазнаёміцца з дасягненнямі розных краін у гэтай галіне, а разам з тым паказаць навінкі ўласных кнігавыдаўцоў.

"Беларускім выдавецтвам таксама ёсць што прадэманстраваць замежным калегам", — падкрэсліў Ігар Лапцёнак. У прыватнасці, менавіта нашы беларускія вы-

У Маскве чакаюць кнігу. БЕЛАРУСКУЮ

данні атрымалі большасць узнагарод на першым Міжнародным конкурсе "Мастацтва кнігі краін СНД". Да таго ж, пяць айчынных падручнікаў для сярэдняй школы ўпрыгожвалі стэнд лепшых кніг з розных краін свету падчас Франкфурцкага кірмашу.

Варты ўвагі і той факт,

што толькі за два апошнія месяцы дзяржаўнымі выдавецтвамі Беларусі выпушчана больш за дваццаць сацыяльна значных выданняў. Пачэснае месца ў кнігавыдавецкай справе адведзена таме 60-годдзя Вялікай Перамогі.

Інеса ПЕТРУСЕВІЧ
Фота забяспечана аўтарам

Беларуская батлейка збірае сяброў

30 ліпеня Музей гісторыі тэатральнай і музычнай культуры прымаў дэлегатаў з музея Агінскіх, што месціцца ў горадзе Рэтва (Літва). Па праграме супрацоўніцтва музеяў група літоўцаў была запрошана ў Беларусь з мэтай агляду культурна-гістарычных помнікаў.

Адным з пунктаў наведвання стаў Музей гісто-

рыі і тэатральнай культуры. Там для гасцей правялі экскурсію, якая пазнаёміла з вытокамі нашай музычнай культуры, а потым паказалі батлеечны спектакль. І калі экскурсія выклікала стрыманы інтарэс, то батлейка прывяла ў захваленне ўсю літоўскую дэлегацыю.

Трэба дадаць, што месяц таму ў Рэтве адбылася канферэнцыя, прысвечаная 240-годдзю з дня нараджэння М.К.Агінскага, на якой прысутнічала беларуская дэлегацыя.

Татцяна КАРДАШЫНА

У Венесуэлу едуць лепшыя

36 па 15 жніўня ў Венесуэле праходзіць XVI Сусветны фестываль моладзі і студэнтаў, у якім прымае ўдзел Нацыянальная маладзёжная беларуская дэлегацыя.

Галоўная мэта фестывалю — абмеркаванне сусветных маладзёжных праблем, абмен вопытамі па іх вырашэнню, наладжванне міжнароднага супрацоўніцтва, а таксама правядзенне культурных і спартыўных мерапрыемстваў. Падчас фестывалю запланаваны «круглыя сталы», семінары, дыскусіі па актуальных пытаннях працы і адпачынку моладзі, сустрэчы дэлегацыі з палітычнымі дзеячамі, шматлікія экскурсіі. Каля 30 тысяч дэлегатаў з 120 краін свету аб'яднае лозунг «За мір і сяброўства — супраць вайны і імперыялізму».

Фестываль распачаў сваю гісторыю ў 1947 г. у Празе: талды на міжнародную сустрэчу прыехалі 17 тысяч чалавек з 71 краіны. Пасля моладзь збіралася ў Маскве, Варшаве, Будапешце, Берліне, Гаване і іншых гарадах. Мінулы форум запрасіў дэлегацыі ў Алжыр. Наша рэспубліка і раней удзельнічала ў сусветным абмеркаванні праблемаў моладзі, але ў складзе дэлегацыі Савецкага Саюза.

Галоўным крытэрыем пры адборы шаснаццаці лепшых кандыдатаў на паездку ў Венесуэлу сталі поспехі кожнага з іх у працы і вучобе, высокая кваліфікацыя ў разнастайных сферах дзейнасці. Як адначасна кіраўнік дэлегацыі, першы сакратар Цэнтральнага камітэта ГА «БРСМ» Міхаіл Арда: «Мы бя-

ром не колькасцю, мы бярэм якасцю». Ягонныя словы няцяжка правяршыць: у Венесуэлу едзе заслужаны майстар спорту РБ, сярэбраны прызёр Алімпійскіх гульняў 2004 года Віктар Зуеў; майстар спорту міжнароднага класа, двухкратная чэмпіёнка Еўропы па дзюдо Святлана Цімашэнка; старшыня Беларускага камітэта маладзёжных арганізацый, дэпутат Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу РБ Аляксандр Юшкевіч; старшыня Мінгарсавета піянерскай арганізацыі Юлія Мамчур.

Творчую моладзь Беларусі прадстаўляюць уладальніца гран-пры конкурсу выканаўцаў эстраднай песні «Віцебск-2005» на «Славянскім базары ў Віцебску» Паліна Смоліца, саліст заслужанага калектыву «Дзяржаўны аркестр сімфанічнай і эстраднай музыкі РБ» Дмітрый Качароўскі.

Спецыяльна для выканання на фестывалі была напісана песня, своеасаблівы гімн на дзвюх мовах — рускай і англійскай. Наконт беларускамоўнага варыянта адразу не падумалі, але, магчыма, і ён прагучыць у Венесуэле.

Падрыхтоўка дэлегацыі ўключала ў сябе не толькі сацыяльна-культурныя і пашыў агульнай формы для ўдзельнікаў — рас-

працоўваліся і рыхтаваліся інфармацыйныя матэрыялы аб маладзёжнай, дзяржаўнай, знешняй і ўнутранай палітыцы Беларусі з мэтай распавесці пра сённяшні дзень краіны. Ужо завершаны зварот, які будзе распаўсюджаны сярод усіх дэлегацый на фестывалі.

Сумесна з Інстытутам сацыяльна-палітычных даследаў выраблены буклет з аглядам эканомікі, сацыяльнага, культурнага жыцця Беларусі. Падчас форуму будуць прадэманстраваны матэрыялы пра дзейнасць Беларускага рэспубліканскага саюза моладзі.

Беларуская дэлегацыя заявіла, што галоўная мэта яе ўдзелу ў Міжнародным фестывалі моладзі і студэнтаў не толькі прадстаўленне рэспублікі і азначэнне сваёй пазіцыі ў сусветнай маладзёжнай палітыцы, а яшчэ і наладжванне партнёрскіх кантактаў з маладзёжнымі арганізацыямі іншых краін для далейшага супрацоўніцтва.

— Мы адкрыты для ўсіх, мы — за канструктыўнае супрацоўніцтва з усімі арганізацыямі, акрамя экстрэмісцкіх і прафашысцкіх, — сказаў у заключэнне Міхаіл Арда.

Наста ГАНАКОВА

Фота аўтара

АБСЯГІ

МАГЛЁЎШЧЫНА

Кніга паэта-франтавіка

Сёлета маглёўскаму паэту Васілю Карпечанку споўнілася восемдзесят год. Ён удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. Вызваляў Беларусь, Польшчу, Лайшоў да Усходняй Прусіі. У баях з нямецкімі фашыстамі быў тройчы паранены. Інавалід вайны другой групы. За ратны подзвіг адзначаны ордэнам Славы III ступені, ордэнам Айчыннай вайны I ступені, медалём «За адвагу».

Пра свае ваенныя шляхі-дарогі Васіль Карпечанка расказаў у шматлікіх творах, якія ўвайшлі ў паэтычныя зборнікі розных гадоў. Есць яны і ў кнігах пісьменніка «Сповідзь збалелай душы», «Я родам з Будзішча», «Вярхом на ўрагане», «Бол», «Назаўсёды» і іншых.

Сёлета ў Магілёўскай абласной друкарні імя Спірыдона Собаля выдана новая кніга ветэрана «Ішла вайна». Яна змяшчае вершы, паэму і пяць аповядаў пра жыццё, якія прысвечаны ваеннаму ліцалеццю альбо апяваюць лобовы да Радзімы, роднага Прыдзвіж'я. Невялікі зборнік налічвае 76 старонак, выданы за бюджэтных сродкі. Раней напісаныя і новыя творы паэта гучаць як пачыры запавет мастака да сучаснаму берачы заваявання дарагой цаной мір і спакой.

Летапіс

слаўнага шляху

Летапіс у Магілёўскай абласной друкарні імя Спірыдона Собаля выйшла шмат выданню. Да іх ліку належыць і аб'ёмная, на трыста старонак кніга «Этапы славаго пути» пра больш як 70-гадовую гісторыю існавання Крычаўскага цэментнага заводу.

У кнізе змяшчаны артыкулы, успаміны, рэпартажы, інтэрв'ю, дакументальныя сведчанні. Багаты матэрыял утрымлівае выданне і аб сённяшнім дні вытворчага рэспубліканскага прадпрыемства «Крычаўцэменташыфер».

Рэдактары кнігі, прафесійныя журналісты Аляксандр Балдоўскі і Віктар Куліненка стварылі сапраўды летапіс прадпрыемства. Удзячную справу зрабілі і кіраўніцтва прадпрыемства, забяспечыўшы выхад кнігі ў свет.

«Этапы славаго пути» — каштоўнае выданне, і, мяркуючы па тым, які непадробны інтарэс праяўляюць да кнігі крычаўляне, дык тыраж у пяцьсот экзemplяраў не падасца вялікім.

Ушанавалі ветэранаў

Добры падарунак сваім ветэранам зрабіў аддзел ідэалагічнай работы адміністрацыі Кастрычніцкага раёна горада Магілёва. Ён падрыхтаваў і выдаў сёлета ў Магілёўскай абласной друкарні імя Спірыдона Собаля ўспаміны ўдзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны.

Запісам успамінаў займаліся навучніцы сярэдніх школ раёна. Адрэдагаваў рукапіс маглёўскі журналіст Уладзімір Скулбеда. Кніжка выйшла пад назвай «Мы ганарымся табой, Кастрычніцкі раён» тыражом 500 экзemplяраў.

«Паэзія магістралі»

Шмат гадоў пры Магілёўскім цэнтры культуры і вольнага часу чыгуначнікаў існуе клуб аматараў паэзіі. Яго ўдзельнікі праводзяць гутаркі па майстэрстве вершаскладання, удзельнічаюць у эстрадных канцэртах. Дзякуючы матэрыяльнай дапамозе Магілёўскага аддзялення Беларускай чыгуначнай наладжаны выпуск у абласной друкарні імя Спірыдона Собаля альманаха «Паэзія магістралі», першая кніжка якая выйшла ў 1997 годзе. А сёлета выданы чвэрты па ліку зборнік з твораў паэтычнага згуртавання.

Надаўна адбылася ўрачыстая прэзентацыя новай кніжкі, дзе гучалі вершы ў выкананні аўтараў і самадзейных артыстаў.

Падрыхтаваў Уладзімір ДУКТАЎ

Прысвячаецца жанчынам

У галерэі «Мір фота» праходзіць фотавыстава Аркадзія Булва «Створаныя святлом».

Гэта ўжо трэцяя выстава фатографіі і прысвечана яна жанчынам. Назва экспазіцыі — «Створаныя святлом» — дадзена невольна і скіроўвае хутчэй не на прыроду фатографіі, а на агульнае ўражанне ад здымкаў. Жанчына, завуляваная цемрай, — гэта бездань загадкавасці. Хаця вобразы Аркадзія Булва стварыў самыя розныя: яго мадэлі могуць быць замілаванымі і хіжымі, хітрымі і безабароннымі, спакуслівымі і цнатлівымі.

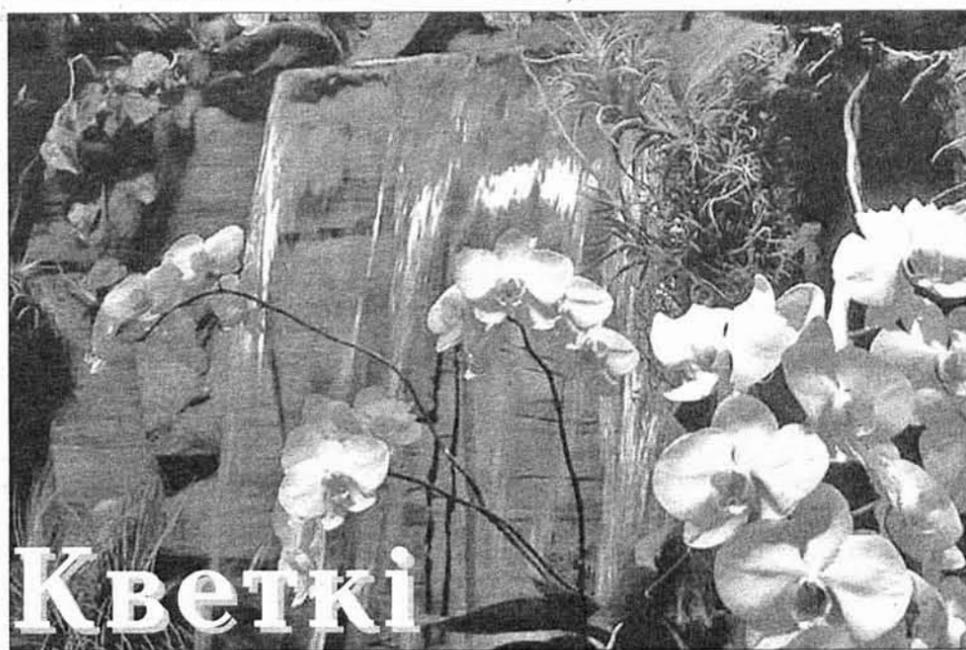
Па словах самага аўтара, матэрыял збіраўся некалькі гадоў. Адно здымкі былі зроблены менавіта для выставы, а другія — рэкламныя работы, што тым не менш не змяняе іх якасці.

Майстар — прыхільнік манахромнай фатографіі, што прыцягвае ўвагу непасрэдна да вобраза, а не да яго колеравага выканання. Аднак, у экспазіцыі паказаны не менш прыкрасныя работы ў колеры. «Цяпер мы ведаем, што жанчыны могуць быць сінімі, чырвонымі, жоўтымі», — пажартаваў адзін з сяброў аўтара.

У рамках выставы акрамя жаночых партрэтаў паказаны работы «ню» — аголеная натура. Здымкі зроблены вельмі тактычна: фатограф, такім чынам, не рушыў у адкрытую пошласць, а застаўся ў сферы мастацтва.

Увогуле прадстаўленая экспазіцыя атрымалася разнастайнай, але ў той жа час цэласнай і вельмі цікавай.

Таццяна КАРДАШЫНА

Кветкі фестывальныя...

Першы мінскі фестываль кветнікаў і ландшафтнай архітэктуры праходзіў на мінулым тыдні на тэрыторыі сталічнага парку імя 60-годдзя Кастрычніка.

Ягоннымі ініцыятарамі выступілі прадпрыемства «Мінскзеленбуд» і навукова-вытворчая асацыяцыя «Кветкі сталіцы». Яскравыя і арыгінальныя кампазіцыі, галоўныя героі якіх — дзесяткі тысяч жывых кветак, былі падрыхтаваны кожным калектывам зялёнага будаўніцтва, майстрамі Дзяржаўнага батанічнага саду і прадпрыемства «Кветкі сталіцы».

Дэвіз першага «зялёнага форуму» — «Кветкавы падарунак жыхарам сталіцы да юбілею Перамогі». У рамках фестыв-

валю прайшоў семінар на тэму «Кветкаводства, азеляненне і ландшафтная архітэктура». Адбыўся конкурс на самую цікавую і незвычайную работу, многія з якіх яшчэ напярэдадні свята ацанілі жыхары бліжэйшых да парку сталічных мікрараёнаў.

А ў выхадны фестываль сабраў у парк незлічоную колькасць мінчан. Граў духавы аркестр, працавалі гандлёвыя кропкі. Аўтарэжэтане журы доўга вырашала, хто з майстроў-кветкаводаў варта атрымаць гран-пры. Гледачам жа, мяркуючы па настроі, даспадобы прыйшліся ўсе кветкавыя фантазіі.

Хто ведае: можа, ініцыятыва сталіцы будзе падтрымана ў іншых рэгіёнах, а фестываль у будучым атрымае рэспубліканскі статус.

Інеса ПЕТРУСЕВІЧ

Імануіл Кант вызначыў адзін важны бок мастацкай творчасці: не толькі вынік творчасці — мастацкі твор, але і сам творчы працэс мае вялікую каштоўнасць. У гэтым працэсе мастак раскрывае свае творчыя магчымасці, стварае свой свет. Але чытачу цікавы не толькі гэты свет, а і тое, як творца глядзіць на яго сам, ці знаходзіць у ім нейкія недахопы, ці хацеў бы нешта змяніць у ім праз нейкі час пасля напісання твора.

Пісьменнік адной тэмы

Янка Сіпакоў — паэт, празаік, публіцыст, перакладчык, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР, аўтар шматлікіх кніг.

— Праз усю вашу творчасць лейтматывам праходзіць вобраз сонца, а даследчыкі лічаць яго асновай вашай мастацка-эстэтычнай сістэмы. Чым абумоўлена “сончнасць” творчасці?

— У мяне ніколі не ўзнікала нават такой думкі: буду пісаць пра сонца, і яно стане асновай творчасці. Усё гэта, мушу спадзявацца, у кожнага ўнікае само сабою, падсвядома. А тое, што вобраз сонца пастаянна прысутнічае ў маёй паэзіі — дарэчы, на гэта звярталі ўвагу і некаторыя іншыя даследчыкі — для мяне нармальна з’ява. Вобраз сонца, і ад сябе б я дадаў — яшчэ вобраз зямлі. Зямля і Сонца — гэта двухадзіны вобраз нашага жыцця, існавання, захавлення, і без увагі да іх, здаецца, не зможа абысціся ніводзін творца.

Вы кажаце пра “сончнасць” паэзіі. Папершае, гэтая “сончнасць”, можа, ідзе ад своеасаблівай асветленасці ці падсветкі вершаў, якімі я ў маладосці, калі пісаў вершы, захапляўся, а па-другое, тое, што бачыць у творы адзін, іншы можа і не заўважыць.

Дарэчы, адзін крытык пісаў, што вялікае месца ў маёй творчасці — і ў паэзіі, і ў прозе — займае не сонца, а конь, перад якім я быццам бы ў чымсьці вінаваты, чымсьці яго пакрыўдзіў і таму хачу, спрабую сплаціць сваю віну. А на самай справе тут, мусяць, усяго толькі праяўляецца мая наймаверная павага і спачуванне да гэтай цяжарнай і годнай, высакароднай істоты.

— У вас шмат твораў на гістарычную тэматыку. Зараз гісторыю працягваецца пановаму і шмат з таго, што раней, у савецкі час, здавалася значным, успрымаецца інакш. Як сёння вы глядзіце на ўласныя творы, напісаныя некалькі дзесяцігоддзяў таму?

— Нармальна гляджу. Мне не сорамна ні за адзін свой, як вы кажаце, гістарычны твор, напісаны ў савецкі час. Бо ў іх чалавек накладваецца на падзеі, а не наадварот: падзеі ў мяне не верхаводзяць. Да прыкладу, нарыс “Там, дзе Сібір” — пра Леніна. Але я пішу не пра “правадыра ўсяго чалавецтва”, які помнікам стаяў тады на ўсіх плошчах і вуліцах, а пра звычайнага чалавека, якога саслалі ў Сібір, у Шушынскае, які жыве сярод сібіракоў, ходзіць на паляванне, чакае пісем ад маці, сустракае сваю каханую, уціхамірае п’янага сьлынага, купаецца ў Шушы... Калі нарыс быў надрукаваны ў “Полымі”, некаторым ён не спадабаўся: хіба можна пра Леніна пісаць так прыземлена?! Іншыя здзівіліся: дык ён жа і вось такі яшчэ, гэты Ленін. Баладу “Дасвешце”, у якой расказваецца пра тое, як перад рэвалюцыйнай шпікі лавяць Леніна, адна чыгачка лічыла контррэвалюцыйнай і з някімі маімі тлумачэннямі не згаджалася.

А іншы аўтар паэзіі, прачытаўшы адзін з першых маіх студэнцкіх вершаў “Ваўчыца ў звырныцы”, якім цяпер я адкрываю кнігі выбранай паэзіі, ківаў у мяне пад носам пальцам: “Не, тут нешта не тое. Прызнавайся, што пад вобразам ваўчыцы ты хочаш паказаць заняволеную Беларусь”. А мяне проста тады ўразіў здымак: воўк у клетцы, і яго абедзве лапы, высунутыя за краты...

У зборніку “Веча славянскіх балад” ёсць тры балады: пра Леніна (“Дасвешце”), пра Кастрычніцкую рэвалюцыю (“Сняданне”), пра камуніста (“Камуніст”). Я не саромеюся іх і, хоць сам ніколі не быў членам камуністычнай партыі, сумленна пакідаю ва ўсіх перавыданнях кнігі. На пакручастых шляхах гісторыі была такая рэвалюцыя, быў такі Ленін, былі сапраўдныя камуністы. І гэта павінна застацца як гістарычны факт — не толькі ў гісторыі, але і ў літаратуры.

— Ці згодны вы з крытыкамі, якія лічаць “Веча славянскіх балад” вашай лепшай кнігай?

— У мяне няма горшай ці лепшай, любімай ці не любімай кнігі — усё яны для мяне дарагія. Ва ўсіх я імкнуся як напauней рэалізавацца. І ні ў адным творы не спрабаваў некаму спадабацца, нешта замоўчаць, нешта прыхарошыць. Пісаў толькі тое, што хацелася, і пра тое, што ведаў. Іншая справа, што, магчыма, некаторыя кнігі атрымаліся не такімі, як задумваліся. Але гэта ўжо іншая, як кажуць, справа.

“Веча славянскіх балад” і сапраўды была для мяне этапнай кнігай. Пасля яе я доўга маўчаў. Знойдзена тэма дазваляла ствараць усё новае і новае балады, але я, каб не паўтарацца, не хацеў таптацца на адным месцы. Вярнуўся толькі аднойчы, дапрацаваў “Веча...” і ўсё. Таму ў выніку праз нейкі час з’явілася зусім новая для мяне кніга “У поўдзень, да вады”, якую крытыкі назвалі кнігаю элегій. Дарэчы, я ўвесь час нібыта ўцякаў сам ад сябе — кожная новая кніга была новай па змесце, форме і думках. Я баяўся зрабіцца пісьменнікам адной тэмы! Толькі мяне залічаць у “ціхіх традыцыйных лірыкі”, а я пачынаю гаварыць як пра аўтара вясковай тэмы, а я пішу рызыкаўную гарадскую аповесць, толькі мяне далучаць да гістарычнай паэзіі, а ў мяне выходзяць кнігі прыгчаў ды фантастыкі.

— Санет з цягам часу адышоў ад свайго першапачатковага прызначэння і перастаў быць прыналежнасцю выключна інтымнай лірыкі. У цыкле санетаў “Жанчына” вы мэтанакіравана звярнуліся менавіта да класічнай формы і зместу?

— Вы правільна заўважылі: менавіта ў вянку санетаў “Жанчына” я вярнуўся да класічнай формы і зместу санета. Вярнуўся,

сапраўды, мэтанакіравана. Вядома, санет — гэта найперш інтымная лірыка. Гэта Дантэ, Петрарка. Аднак і санеты Шэкспіра таксама класічныя. Хоць ён і напоўніў іх філасофскім зместам, хоць і ўдасканаліў форму: замест двух трохрадкоўяў заканчваў кожны санет двухрадкоўем.

Канечне, ёсць санеты і хвастатыя, безгаловыя, перавёрнутыя, беляны... Можна было паспрабаваць напісаць і такія. Аднак у мяне была зразумелая і вельмі сур’ёзная задача: паспрабаваць сябе менавіта ў класічных формах. Але не толькі дзеля формы, дзеля ілюстрацый да паэтычных слоўнікаў, а каб паказаць, што гэтыя старадаўнія формы жывыя, натуральныя і ў наш час, што наша мова выдатна спраўляецца з імі і сёння.

З тае ж прычыны ў маіх паэтычных кнігах ёсць гексамэтры, трыялеты, тэрцыны ды іншыя старажытныя прыклады выкарыстання тых форм. Нават ёсць верш — сучасная рыфма, у якім поўнаасцо рыфмуюцца два вершаваныя радкі:

*Знай, дужы вецер, абы не зла дзея, —
Знайду — жывецца, рабыня, ў зладзея!*

Але гэта таксама не дзеля формы, а зноў жа, каб пацвердзіць, што наша родная мова здольная на ўсё.

Раней, калі я пісаў вершы, класічныя формы ў паэтычных зборніках былі рэдкасцю. Цяпер санеты, трыялеты ды вянк санетаў пішуць ці не ўсё маладыя паэты.

— Што прымусяла вас абвергнуць класічныя каноны прыгчы (зборнік “Тыя, што ідуць”), паслабіўшы дыдактычны змест і скіраваўшы яго ў бок сімвалічнасці, філасофскай насычанасці?

— Не, я не абвяргаў ніякія класічныя каноны і ў прыгчы. Ваша праўда, у наш час дыдактыка ўжо не шануецца і не ўспрымаецца так, як успрымалася яна раней. А вось што датычыцца сімвалічнасці і філасафічнасці прыгчы, яе алегарычнасці, мушу засведчыць, што яны ў гэтым жанры прысутнічалі заўсёды. Расказваецца, дарэчы, пра нейкае звычайнае здарэнне, а за гэтым стаяць, толькі да іх трэба дадумацца, тыя ж самыя павучанні: не рабі так, рабі гэтак...

Магчыма, не ўсё мае прыгчы дацягваюць да канонаў, а таму я ў некаторых публікацыях дадаваў слова “метафары”: “Прыгчы і метафары”.

А вось адчуванне разбурэння нейкіх канонаў, можа быць, з’яўляецца ад таго, што я, стараючыся і прыгчы вярнуць у наш час, напauняў яе дэталімі сённяшняга дня: верталёты, аўтобусы, катамараны, сейфы, ліфты, легкавыя аўтамабілі, тэлевізары, лазерная зброя, караблі. Дарэчы, і сваю фантастычную аповесць-прыгчы “Блуканне па іншасвесе” зноў жа напоўніў сучасным нам жыццём і сённяшнімі праблемамі.

— Тэматыка вашых празаічных твораў даволі разнастайная: вёска, вайна, каханне, гісторыя... Усе тэмы для вас аднолькава важныя ці нейкай з іх вы аддаеце перавагу?

— Вышэй я ўжо сказаў, што баюся быць пісьменнікам адной тэмы. І ўсё ж я — пісьменнік адной тэмы. І тэма гэтая — чалавек. І я аддаю ёй перавагу, бо ў яе ўваходзіць усё: вёска, вайна, каханне, гісторыя. Чалавек у вёсцы, чалавек на вайне, чалавек і каханне, чалавек у гісторыі...

— Вы аўтар кнігі паэм у прозе “Ахвярны двор”. Дык што ўсё ж такі вам бліжэй: “эпічная лірыка” ці “лірычная проза”?

— І сапраўды, неяк так атрымліваецца, што я думаю цэлымі кнігамі: “Веча славянскіх балад” — першая ў беларускай літаратуры кніга балад аднаго аўтара, “Тыя, што ідуць” — першая ў нас кніга прыгчаў, “Ахвярны двор” — зноў жа першая ў Беларусі кніга паэм у прозе. І, скажыце, хіба нешта істотна зменіцца, калі ў адным выпадку будзе эпічная лірыка, а ў другім — лірычная проза? Галоўнае ж, што гэта цэласныя кнігі, якія выбудавалі сябе самі.

— Якая форма твора, на вашу думку, дапамагае найбольш адэкватна перадаць набалелае?

Тая, што з’яўляецца сама сабою. Ды і ўвогуле гэткае пытанне перад пісьменнікам, на маю думку, не павінна стаяць: вось пра гэта я напішу санет, а гэтае пачуццё выкажу верлібрам, гэта зраблю прыгчаю, а вось гэта будзе ў мяне рамана. Набалелае звычайна прыходзіць само і ўжо са сваёю, асмелюся сказаць, таксама набалелаю формай.

Хоць у маладосці я шмат увагі аддаваў менавіта форме. Форме і твора, і асабліва кнігі. Усе мае паэтычныя кнігі мелі тады сваё графічнае адлюстраванне. Скажам, форму кнігі паэзіі “Лірычны вырай”, якая складалася з двух раздзелаў — “За небакрай” і “Вяртанне”, — я пазначаў для сябе вось такімі знакамі: ΛV (туды і назад). Кніга паэзіі “Дзень”, дзе было тры раздзелы — “Мелодыя першага промня”, “Вышыня поўнага сонца” і “Вечаровая мудрасць дрэў”, — ужо мелі выгляд вось такой пірамідкі: ΛΛV. Але ж зразумела: ніякія “пірамідкі”, ніякая форма не дратуе ні кнігу, ні асобны твор, калі там няма самага галоўнага — сэрца і душы.

— У школьную хрэстаматыю для 11-га класа ўвайшлі балады “Кантрабанда”, “Грунвальд”, “Чубы” і тры вершы са зборніка “У поўдзень, да вады”. Вы згодны з выбарам укладальнікаў?

— Трапіць у хрэстаматыю — вельмі прыемная падзея для кожнага пісьменніка: твае творы будуць чытаць вучні! Пра гэта пісьменнік заўсёды марыць, бо і піша ён толькі для таго, каб чыталі. Тое, што напісаў. Тое, чым захацелася падзяліцца з іншымі. На роднай беларускай мове. На нашай мове-прадаўніцы. А ўжо, што выбіраць з тваёй творчасці для хрэстаматыі — укладальнікам відней: яны ведаюць, што дзеянне будзе цікавей і што ім будзе чытацца. Калі б, шчыра кажучы, мне прапанавалі выбраць свае творы самому, я б разгубіўся.

Але па-сапраўднаму мяне палохае іншае: беларускіх кніг, беларускай літаратуры няма ў школьных, сельскіх ды і ў гарадскіх бібліятэках. У адно з тэставых заданняў сёлета ўключылі мой санет для характарыстыкі, дык вучні сельскіх і гарадскіх школ, у бібліятэках якіх не было маіх кніг, званілі мне дахаць, і я змушаны быў дыктаваць ім па тэлефоне той верш.

Таму, калі мы ўсур’ёз хочам гаварыць пра незалежнасць нашай краіны, мы павінны напоўніць школьныя, сельскія, гарадскія бібліятэкі роднай літаратурай.

— І апошняе, традыцыйнае пытанне: што вас хвалюе сёння, чым займаецца зараз, якія задумы хацелася б ажыццявіць?

— Закончыў кнігу “Зялёны лісток на планеце Зямля”, над якой працаваў каля пяці гадоў. Гэта своеасаблівы партрэт Беларусі. Трыццаць эсэ, у якіх усё пра нашу краіну: і дзе мы знаходзімся на планеце, і што ядзім, пра што спяваем, з чаго смяёмся. Эсэ так і называюцца: наша зямля, нашы людзі, нашы хаты, наша мова, наша вада, нашы лясы, нашы камяні, нашы замкі, нашы святыя, нашы войны, наша неба і наш космас, нашы сімвалы...

Адначасова заканчваў “Зубрэвіцкую сагу” — гістарычны раман у апавяданнях, шмат раздзелаў ужо друкавалася: “Хуткія Ногі”, “Па дарозе ў прыгожы зялёны сад”, “Мсье”, “Русалка”, “Воўчыя ямы”, “Жонкі Ягайлы” і інш. Пра выданне рамана асобнай кнігаю пакуль што нават баюся марыць.

А ў задуме — новыя творы з цыкла “Экстрэмальныя апавяданні”.

Аляксей ЧАРОТА

Бібліятэка і міжкультурны дыялог

Непаўторная асаблівасць Беларусі, абумоўленая яе месцазнаходжаннем на скрыжаванні цывілізацый Усходу і Захаду, заўсёды характарызувалася ўзаемадзейнем розных культур. У сучасных умовах разнастайнасць культур стала надзвычай важнай праблемай, якая з году ў год робіцца ўсё больш надзённай. Аб гэтым сведчыць прынятая Генеральнай канферэнцыяй ЮНЕСКА на 31-й сесіі ў Парыжы 2 лістапада 2001 г. Усеагульная дэкларацыя аб культурнай разнастайнасці, якая ўзводзіцца гэтым дакументам у ранг агульнай спадчыны чалавецтва. Важнасць праблемы пацвярджаецца рашэннем ААН аб устанавленні Сусветнага дня культурнай разнастайнасці ў імя дыялога і развіцця, які штогод адзначаецца ў свеце 21 мая, а ў 2004 г. упершыню і ў нашай краіне.

Актыўна адгукнуліся на гэтую падзею публічныя бібліятэкі, якім належыць адметная роля рэалізацыі ідэй культурнай разнастайнасці. Менавіта яны нясуць адказнасць за захаванне культурнай спадчыны чалавецтва, традыцыйнымі носьбітамі якой заўсёды былі кнігі. Будучы самымі даступнымі і зручнымі для зносін, бібліятэкі ўсё часцей становяцца месцам культурнага дыялога, які ў бібліятэчнай практыцы мае даўнюю гісторыю і багатыя традыцыі. Работа бібліятэк ніколі не абмяжоўвалася нацыянальнымі рамкамі. Ідзе творчы пошук новых і ўдасканаленне традыцыйных метадаў работы шляхам улучэння крэатыва ў мультыкультурную прастору.

Адной з характэрных прыкмет сучаснасці з'яўляецца тое, што бібліятэкі дзейнічаюць у цеснай супольнасці з іншымі ўстановамі. Вакол іх усё часцей групуюцца шматлікія грамадскія арганізацыі, творчыя саюзы, фонды, нацыянальна-культурныя таварыствы. З іх дапамогай у месцах кампактнага пражывання этнічных груп фарміруюцца спецыялізаваныя бібліятэчныя фонды на мовах дыяспар. На базе Гродзенскай гарадской цэнтралізаванай сістэмы ўжо некалькі гадоў працуюць яўрэйскі, татарскі, літоўскі і украінскі культурна-асветніцкія цэнтры.

Значна пашырыліся сувязі з міжнароднымі арганізацыямі і пасольствамі замежных краін, з дапамогай якіх у бібліятэках ствараюцца новыя структурныя падраздзяленні, што спрыяе як развіццю культурнага дыялога, так і пашырэнню сферы паслуг для чытачоў. Так у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі створаны цэнтр ЮНЕСКА, пры падтрымцы якога НББ ажыццяўляе шэраг праектаў.

З дапамогай Інстытута імя Гётэ адкрыта нямецкая чытальня зала ў Віцебскай абласной бібліятэцы і цэнтр па вывучэнні нямецкай мовы ў Цэнтральнай гарадской бібліятэцы (ЦГБ) імя Янкі Купалы г. Мінска. Па ініцыятыве цэнтра ў сталічнай ЦГБ дэманстравалася выстаўка "Местечко і меры еўрэйскай жыцця", на якой былі прадстаўлены кнігі, часопісы, мультымедыяныя носьбіты інфармацыі з Германіі.

Сумесна з Пасольствам Францыі ў Мінскай абласной бібліятэцы створана франка-беларуская зала інфармацыі, у якой налічваецца каля 8 тыс. кніг і 2 тыс. аўдыёвізуальных дакументаў. Тут пастаянна праводзяцца франка-беларускія сустрэчы, тыдні франкафоніі. У дзіцячай бібліятэцы № 5 г. Мінска працуе культурна-асветніцкі цэнтр "Японія".

Пасольствам ЗША ў сямі бібліятэках краіны адкрыты амерыканскія куткі і інтэрнет-цэнтры, куды перададзены літаратура, аўдыёвізуальныя і электронныя дакументы, роз-

ныя тэхнічныя сродкі. Дзякуючы гэтаму, чытачы атрымалі бясплатны доступ да сусветных інфармацыйных рэсурсаў.

Як рэальны ўклад у захаванне культурнай разнастайнасці з поўным правам разглядаць шматгранную дзейнасць бібліятэк, накіраваную на зборанне інтэлектуальных сіл нацыі. У першую чаргу належыць назваць праграмы "Radziwiliana", "Гісторыя кніжнай культуры Падляшша", "Скарбы славянскай культуры", "Шчорсаўская бібліятэка Храптовічаў" і іншыя праекты, якія рэалізуюцца Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі сумесна з іншымі ўстановамі як нашай, так і замежных краін.

Сёння час вымагае вывучаць культурную прысутнасць беларусаў у свеце. Лёс параскідаў іх па розных кантынентах. Многія пакінулі значны след у жыцці іншых краін. Разам з тым, створанае нашымі знакамітымі землякамі за межамі Беларусі з поўным правам належыць і нашай нацыі. Трэба адзначыць, што публічныя бібліятэкі не пакінулі без увагі гэты пласт духоўнай культуры. Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі ў 1995 г. былі распрацаваны метадычныя рэкамендацыі "Душа занята Беларуссю" па прапагандзе літаратуры, створанай нашымі землякамі, што жыўць за межамі краіны. Прыкладам могуць паслужыць мерапрыемствы Карэліцкай цэнтралізаванай сістэмы, прысвечаныя 250-годдзю з дня нараджэння І. Дамейкі, аб'яднання ў цыклы "Па сцяжынках І. Дамейкі" і "На далёкіх мерыдьянах". Брэсцкай абласной бібліятэцы ўдалося наладзіць сувязь праз Інтэрнет з вучонымі і пісьменнікамі, уладжэнцамі Брэсцчыны, якія жыўць у Канадзе, ЗША, Ізраілі, дзякуючы чаму былі атрыманы іх кнігі, выданыя ў Кліўлендзе і Тэль-Авіве.

Уяўленне аб рабоце публічных бібліятэк у кантэксце культурнай разнастайнасці будзе не поўным, калі не скажаць аб традыцыйных мерапрыемствах, якія праводзяцца ў сувязі з памятнымі і знамянальнымі датамі ў жыцці народаў свету, юбілеямі пісьменнікаў, мастакоў, грамадскіх дзеячаў іншых краін.

Пашырэнню культурнай прасторы і наладжванню дыялога культур спрыяе камп'ютэрызацыя публічных бібліятэк. Гэта адзін з прыярытэтных напрамкаў, які актыўна падтрымліваецца дзяржавай. Зараз 96 працэнтаў камп'ютэрызавана, 39 працэнтаў маюць доступ у Інтэрнет, 80 працэнтаў цэнтральных бібліятэк да эталоннага банка даных прававых рэсурсаў. У іх не толькі ствараюцца ўласныя інфармацыйныя рэсурсы, але набываюцца гатовыя.

Аднак у рабоце публічных бібліятэк шмат праблем, звязаных, у першую чаргу, з недастатковым фінансаваннем і складанасцямі з фарміраваннем фондаў.

Сусветная культура можа быць створана на аснове цывілізаванага і раўнапраўнага дыялога нацыянальных культур. А гэта, як вядома, магчыма толькі пры ўмове захавання ўсёй іх разнастайнасці і забеспячэння свабоднага доступу да культурнай спадчыны кожнай нацыі.

Марыя СОКАЛ

Андрамеда шукаў па зорках

Мне Крым і Беларусь — як два крыла. Они — моя тревога, боль и счастье.

М. Казаков

З Міхасём Казаковым нас звязвала моцнае сяброўства са студэнцкіх гадоў у час вучобы ў Магілёўскім педінстытуце.

Памятаю нашы спрэчкі на занятках літаратуразнаўчага гуртка адносна паэзіі А. Куляшова, М. Танка, М. Багдановіча, А. Пысіна. Міхась ужо тады меў свой пункт погляду на з'явы літаратуры, даказаў, што паэт павінен

пісаць займальна, вобразна: "Логіка плюс вобраз замацоўваюць механізмы паводзін лірычнага героя, — сцвярджаў ён. — А ў цэлым я за эмацыянальную актыўнасць героя".

Міхась Казакоў — член Саюза журналістаў і член Саюза пісьменнікаў, аўтар васьмі кніг паэзіі, выпушчаных у Кіеве, Маскве, Сімферопалі, Ялце... Многія вершы паэта сталі папулярнымі песнямі на Украіне, Беларусі, Расіі.

Лаўрэат прэміі імя М. Багдановіча Крымскага рэспубліканскага Фонду культуры (1995) і Літаратурнай прэміі А. П. Чэхава (1996).

Пры жыцці ён быў сціплым, надзейным у сяброўстве, добразычлівым, унутрана прыгожым, працавітым, адукаваным.

Паэзія вынікала з індывідуальнай своеасаблівасці асобы Міхася, адказнай, дысцыплінаванай. Ён шліфаваў радок, абгрызваў сітуацыю, ствараючы ў творах атмасферу захопленасці, ажыццяўляючы сімбіёз кампанентаў — пазнавальнага, выхаваўчага, эстэтычнага.

У Крыме паэту было светла "ад песень Багдановіча", хаця клікалі дадому бярозы дзяцінства, клікала лета, дзе на косах "дагара ла зара", дзе блакітнымі усплэхамі лён. Нават адкат чарнаморскай хвалі напамінае плёсы — берагі роднай магілёўскай рачной Проні, дзе белізна Магілёўшчыны, як вясельная сукенка, дзе вербы, бышчам дзяўчаты зайшлі па калена ў раку, дзе "сонейкам свеціцца хлеб".

...Упершыню Міхась наведаў Крым у 1959 годзе. Ехаў да сястры на час летніх вакацый. На вучобу ў інстытут 1 верасня з'явіўся з

нізкай вершаў. А ў Крыму ён закахаўся. Аб гэтым сведчыць верш "Крымчанка". Крымчанка, у якой "доўгая да пояса каса", — Любоў Васільеўна, якая стала жонкай паэта, спадарожніцай жыцця. А ў вершы Міхась дакладраваў, развітваючыся, угледзеўшы ў небе жураўліны клін: папрасі ў птушак, дзяўчына, пару крыл, каб ляцець у Беларусь. У той год Міхась Казакоў даслаў падборку "крымскіх" вершаў у часопіс "Малодосць". Загадчык аддзела паэзіі часопіса М. Аўрамчык рэкамендаваў іх да друку (у кабінцеце Міхася і зараз вісіць партрэт-фота хроснага бацькі). Міхась у тых гадах не ведаў, што з цягам часу М. Аўрамчык возьмецца на грамадскіх пачатках рэдагаваць ягоны першы зборнік "Млечны шлях". Ён яшчэ не ведаў, што надарыцца менавіта так: Мікола Аўрамчык, штогод прыязджаючы ў Яліцкі дом адпачынку літаратараў на лячэнне, пераступіць парог кватэры Міхася — і яны не будуць расставаліся, пасябруюць на доўга, бавячы час за спрэчкамі, абменьваючыся творчымі задумамі і планами. Разам абодва яны будуць наведваць магілу М. Багдановіча, пасеюць лапкі збожжа — сімвал вечнасці жыцця.

Любіў Міхась легенды Крыма, апаэтызавваў іх, асвойваючы складаныя вершаваныя формы. Багаццем сляхавых і зрокавых асацыяцый напоўнены вершы паэта пра Беларусь ("Курапаты", "Максім Багдановіч", "Радня", "Чацвёртая бяроза", "Войску Польскаму", "Святае бяроз", "Смага", "Успамін", "Восень").

...У кабінцеце Міхася цішыня. Здаецца, яна кружыцца тут, напоўненая лёгкім салія-

ным паветрам з блізкага ад ягонай кватэры мора.

Славянская супольнасць, духоўнасць як вышэйшая мэта чалавека — вось той няпоўны пералік тэм, якія хвалявалі Міхася Казакова. Ён радаваўся добрай вестачцы з Беларусі, сам гасцінна сустракаў беларусаў, якія прыязджалі ў Крым.

На рабочым стале Дыплом лаўрэата прэміі Савета міністраў аўтаномнай Рэспублікі Крым. Міхась не паспеў атрымаць яго. Дыплом уручалі сям'і Міхася Аўрамчыча. Гэта ўзнагарода за ўклад у развіццё украінска-беларускіх сувязей. На стале таксама апошняя пазычая кніжка Казакова, якую ён прысвяціў жонцы, — "Любоў зямная". Тут змешчаны пераклады твораў на рускую мову беларускіх пісьменнікаў — П. Панчанкі, М. Аўрамчыча, А. Пысіна, С. Гаўрусёва, П. Прыходзькі, С. Грахоўскага. Да кніжкі напісаў прадмову Аляксандр Губар, член Саюза пісьменнікаў Украіны. Цытую: "Сапраўдны паэт, як сказаў Іван Франко, мае ярка выражаную "паэтычную фізіяномію". Міхась Казакоў — лірык, які адрозніваецца адметнасцю індывідуальнага стылю. Яго паэзія аваяна духам рамантычнай задуманасці, шчырасцю і цэльнай інтанацыі. Лірычны герой ягоных кніг выклікае сімпатыю..."

Украіна і Беларусь — гэта тэма асобнай размовы. Крымчанам вядома, як шмат зрабіў М. Казакоў для развіцця культуры, літаратуры ўкраінскага народа на паўвостраве. Ён зарэкамендаваў сябе адораным перакладчыкам на беларускую мову ўкраінскіх паэтаў Л. Дзмітэркі, П. Глазавога, Д. Каненкі, Л. Забашты, Т. Каламіец. У сваю чаргу вершы М. Казакова перакладалі на ўкраінскую мову Л. Татарэнка, А. Доўгіі, А. Матвіенка, Д. Каненка.

Асабіста я ўпэўнены: прыйдзе час і ўкраінская грамадскасць назаве ў гонар паэта вуліцу ў Ялце, ці дасць назву школе, дзе ён часта выступаў.

Міхась Казакоў годна і прыгожа прайшоў сваю дарогу жыцця, пакінуўшы адметны след на зямлі.

Браніслаў ЗУБКОЎСКІ

Вы напісалі: "Не судзіце строга". Я дружбаю заўсёды даражу. Магу змаўчаць пра некага другога, А другу ўсё, што думаю, скажу.

Сяргей Грахоўскі.
"Да аўтографа на кнізе"

"Полымя" № 7

У гэтым нумары часопіса выпадае пазнаёміцца з творамі аўтараў, якія належаць да пакалення "дзяцей вайны", з'яўляюцца відавочцамі драматычных падзей. Паэтычныя радкі Васіля Макаравіча сведчаць, што памяць гэтага пакалення пра той час, пра балочныя страты па сённяшні дзень застаецца "запаленаю свечкай і лампадаю".

чытачу і крытыцы, што яе паэзія яшчэ па-сапраўднаму не ацэнена, а сэнс, укладзены ў творы, — не спасцігнуты...

Непрыкаяная зорка мая,
Свайго месца на небе не маеі.
Саступаеш яго, як і я,
І то тут, а то там — замігаеш.

.....
Непрыкаяная зорка мая,
Анікому цябе не адолець...

Мікола Трафімчук з неўласцівай мужчынам сентыментальнасцю захапляецца ў сваіх вершах прыгажосцю жыцця, роднага краю, пранікаецца настальгічнай пяшчотай да ўспамінаў маленства.

У рубрыцы "Спадчына" дру-

СКАЖУ, ШТО ДУМАЮ...

Пра гады маленства, ваеннае ліхалецце і лёс уласнай сям'і згадвае Кастусь Цвірка ў аповесці "Далёкія воблакі". Твор складаецца з невялікіх асобных гісторый, у кожнай з якіх — свой завершаны сюжэт, усе яны шчырыя, непасрэдыя, чытаюцца з цікавасцю. Але асобна хацелася б вылучыць аповед пад назвай "Сабачы хлеб". Тут гутарка ідзе пра здраднікаў сярод "сваіх", якія лоўка прыста-соўваліся пад любую ўладу, нішчылі людзей, губляючы рэшткі сумлення і спагады. Да іх ліку належаў і мясцовы жыхар Стэўскі, які яшчэ ў трыццація гады зарэкамендаваў сябе руплівым "энкаведысцкім працаўніком", а як прыйшлі немцы, зрабіўся іх адданым паслугачом. Ратуючы сваіх родных, вясковыя кабеты вымушаны былі пайсці на своеасаблівую хітрасць, звярнуцца да немцаў... Падобная тэма — супрацьстаянне чалавечнасці і здрадніцтва — развіваецца і ў аповяданні Паўла Місько "Смерці яны не баяліся...". Карціны жудаснага забойства дзяўчат-падлеткаў, масавага знішчэння дзяцей, якія сталіся вынікам дзейнасці мясцовага даносчыка, паўстаюць на старонках твора.

А ў аповесці Анатоля Смялянкі "Сэрца — не камень" сітуацыя амаль адваротная. У цэнтры сюжэта — лёс жанчыны Зосі, якая спаўна зведала ўсё гора ваеннага часу — страціла маленкага сына, сама пудам ацалела... Але жыццё пасылае ёй яшчэ адно выпрабаванне на чалавечнасць: абставіны зводзяць жанчыну з ворагам, з параненым фашысцкім салдатам, маладзенькім, "зусім дзіцем", які так і сканаў бы ў лесе, каб не клопат Зосі...

Сярод тэматычна іншых матэрыялаў нумара таксама нямаюць цікавых і арыгінальных. Напрыклад, вершы Ніны Маеўскай. Падаецца, што прысвечаны яны своеасаблівай самаідэнтыфікацыі — жанчыны і творцы. Паэтэса асэнсоўвае сваю долю і свой лёс ("О бабуля мая...", "Завяя дзён цябе закружыць...", "Ой, рака мая..."), асэнсоўвае творчы працэс і яго плён ("Асідку ўзяла...", "Непрыкаяная зорка мая..."). Дарэчы, апошні верш гучыць нібы дакор аўтаркі

куюцца вершы Анатоля Сыса. Паэт заўчасна пайшоў з жыцця, пакінуўшы нам свае творы, узоры сапраўднай паэзіі. Гэтыя вершы — яшчэ адно сведчанне, што таленавіты мастак часта валодае амаль містычным адчуваннем будучыні і лёсу.

Матэрыялы рубрыкі "Навука" прадстаўлены публікацыямі Ігара Катлярова "Як стымуляваць інавацыйную дзейнасць", Барыса Якушова "Біясфера і расліннасць". Пра асобу, лёс і стыль працы генеральнага канструктара МАЗа М.С. Высоцкага расказвае Алесь Марціновіч у артыкуле "Вышні Высоцкага, альбо Як фантастыка становіцца явай".

Рубрыка "Крытыка і літаратуразнаўства" прапануе ўвазе чытача артыкул Дзмітрыя Бугаёва "Жорсткая рэальнасць з містычным дамешкам". Аўтар аналізуе варгасці і выдаткі кнігі Юрыя Станкевіча "Апладненне ёлупа", даючы творам агульную высокую ацэнку. "Выдаткі ж у выглядзе розных перабораў і крайнасцей не могуць перакрэсліць тое добрае і значнае, што ёсць у прозе Ю. Станкевіча, пісьменніка з вострай рэакцыяй на жорсткасць сучаснай рэчаіснасці..." — заўважае Дз. Бугаёў.

Раман Даніра з зайздросным пастаянствам даследуе канцэпт *сцяна* ў творчасці майстроў слова. Не выключэнне і чарговы артыкул пад назвай "Мур мудры...", прысвечаны на гэты раз канцэптам *мур, сцяна, мяжа* ў творчасці А. Разанава.

З крытычным поглядам Наталлі Капы на кнігу Вікі Трэнас "Цуд канфіскаванага дзяцінства" можна пазнаёміцца ў артыкуле "Наступствы канфіскаванага дзяцінства". Аўтар не толькі выкладае свае меркаванні пра творчасць маладой паэткі, але і выказвае ёй пажаданне "імкнуцца да гармоніі, ствараць яе ў сабе, і, можа быць, тады ўсё, што здавалася змрочным, пабачыцца ў іншым святле".

"Маладосць" № 7

Пра падзеі і мерапрыемствы, звязаныя са святкаваннем 60-годдзя Вялікай Перамогі і 61-й гадавіны з Дня вызвалення Беларусі ідзе размова ў артыкуле

"Подзвіг, якому жыць у стагоддзях". У гэтай гутарцы галоўнага рэдактара часопіса Раісы Баравіковай з намеснікам прэм'ер-міністра Рэспублікі Беларусь Уладзімірам Дражыным закранаюцца многія аспекты падрыхтоўчай працы да святкавання ўрачыстых дат, аналізуецца ўзровень іх правядзення.

Аматараў гістарычнай прозы, несумненна, прывабіць аповесць Ягора Конева "Глеб Менскі", якая знаёміць з асобаю годнага князя, пачынаючы ад яго радавода, традыцый і ўмоў выхавання — да загартаванай сталасці, ваярскай дзейнасці.

Далучыцца да падарожжа па Бярэзінскім раёне можна праз матэрыял Людмілы Дучыц і Ірыны Клімковіч "Край наш — дзівосны прыстанак загадак і цудаў..."

Вядома, што кола прыхільнікаў айчынай фантастыкі імкліва папярэецца. Іх увазе "Маладосць" прапануе свой традыцыйны "Часопіс у часопісе". Сярыю публікацый "Фантаста" пачынае Марыя Шамякіна аповяданнем "Дуэль на машынным кодзе". Аўтар робіць даволі змрочныя прагнозы на "аддаленую будучыню", калі будзе амаль знішчаны аэнавы слой, вычарпаны энергетычныя рэсурсы і чалавечтва апынецца на краі гібельнай прорвы... У сюжэце праектуецца і сітуацыя, калі "для выратавання цывілізацыі быў абраны шлях змянення чалавечай прыроды з дапамогаю генных тэхналогій і зрашчэння чалавека з машынай", і вынік эксперымента.

Відавочна, што экалагічная праблема непакіне і Юрася Нератка. "Біялагічная фантазія" аўтара мае назву "Альгемоны". Аповядальнік, апантаны сваёю адказнаю і рызыкаўнаю працаю сантэхнік, "дазлоўжываўся" да таго, што ў яго нібыта адкрылася "трэцяе вока" і ён пачаў бачыць тое, чаго не заўважаў больш ніхто...

Пра тое, што ўяўляюць сабою нашыя сны, пра небяспечныя вандроўкі чалавечых душ падчас сну, пра рэальнае і звышнатуральнае ў снах вядзе гутарку Інеса Багдзевіч у публікацыі "На лесвіцы сну".

Распаўсюджанае перакананне, што фемінізм — з'ява сучаснасці, аспрэчвае Ігар Вуглік у

артыкуле "Старажытныя жанчыны-волаты". Аўтар сцвярджае, што эмансипацыя бярэ пачатак яшчэ ў матрыярхаце, і ў падмацаванне свайго меркавання прыводзіць мноства фактаў, дзе фігуруюць "мужныя" жанчыны, прыналежныя да розных нацый і культур...

У Ганны Навасельцавай, аўтара аповесці "Створаныя першым Трыглавам", надзвычай арыгінальнае разуменне "прыгажосці слова". Тэму твора, думаецца, можна інтэрпрэтаваць як пошук гармоніі ў Сусвеце, як вечную барацьбу добра са злом. Насельнікі твора, міфалагічныя персоны, дзейнічаюць на фоне такіх маляўнічых відарысаў ("брыльянціставыя", "жыватворныя", "старасвецкія", "клубістыя", "набрынялыя іскрытасцю", "срэбра-малочная", "аднастайна-прыгожае", "змярцвела-каменнае", "чырвона-брустая", "барвова-зіхатлівая", "барвяна-зёрка" і г. д.), што праз іх няпроста прадраціць да сэнсу. Аповесць стракаціць азначэннямі, ключавыя з якіх могуць выступаць у якасці вызначальных вектараў і лейтматыву, і пафасу твора: "бессмяротныя", "смяротныя", "вечныя", "адвечныя", "спрадвечныя", "векавечныя", "найстаражытныя", "найпрыгажэйшая", "недасягальная", "неабсяжная", "нязрушныя", "незабыўныя", "нязгасныя", "неўміручыя", "няспыльныя", "нязменныя", "неўгаймаваныя", "няўмольныя" і г. д...

Супрацьлеглыя ўражанні на працягу чытання выклікае п'еса Андрэя Федарэнкі "Кватэра". Напачатку падаецца, што гэта банальная гісторыя "пра каханне і грошы", але не быў бы то Федарэнка... Толькі ў апошняй дзеі высвятляюцца абставіны — гутарка тут ідзе пра чалавечую прыроду і... мастацтва.

"Нёман" № 7

Нельга не прызнаць, што гэты нумар "Нёмана" багаты менавіта на мастацкія творы — і паэтычныя, і пражанічныя. Тут ёсць чым наталіцца прыхільнікам і інтэлектуальнага чытатва, і забаўляльнага, і пазнавальнага.

Паэтычныя старонкі нумара прадстаўлены найперш творчасцю Міколы Аўрамчыка. Вершы розных гадоў (пераклад на рускую мову Б. Спрынгана) аб'яднаны назвай "Жагда жыцця і мяня сильна..."

Не меншая прага да жыцця і захопленасць яго праявамі гу-

чаць у вершах Алеся Пісарыка (пер. А. Свечнікавай), Уладзіміра Мазго (пер. Б. Броўчанкі) і Анатоля Шупко (пер. В. Грышкаўца).

Аповесць Алеся Кажадуба "Форель выпрыгивает из воды" — гэта тыповы іранічны дэтэктыў у лепшых традыцыях "расійскай школы". Герой нібыта міжволі аказваецца ўцягнутым у крымінальную гісторыю, дзе яму адведзена роля кілера. Усяго хапае ў сюжэце — тут і "чачэнскі след", і цыганскі, але, несумненна, славянскі досціп перамагае ўсё і ўсё, і персанаж з годнасцю выкручваецца са складанай сітуацыі.

Творчому плёну сп. Юрыя Гарбачова, які больш вядомы чытачам як Юрась Нераток, застаецца толькі пазайздросціць. Што ні часопіс — то новы твор. На гэты раз пісьменнік выступіў пад псеўданімам Юрый Юлов, прапанаваўшы ўвазе аматараў "містычнага і загадкавага" сваю "фантазію" (аўтарскае вызначэнне жанру) пад назвай "Закутые". Добра-такі зайтрыгаваўшы ў пачатку гісторыі, аўтар, мякка кажучы, расчароўвае ў фінале. Таямнічая бабулька, ледзьве не вядзьмарка, жыве ў "затэрыяннай среди болот деревушке". Да яе трапляе журналіст, каб узяць інтэрв'ю. Але бабулька, пранікшыся да яго раптоўнай сімпатыяй, па-хуткаму распыае пра свае жыццёбыццё, дае мноства наказаў-запаветаў і... загадвае доўга жыць. Такі банальны фінал у мастацкім творы, як вядома, — самае простае выйсце з заблытанага сюжэта. Дарэчы, большую частку "наказаў" той журналіст так і не спраўдзіў. Як не спраўджаюцца і чытацкія надзеі на цікавую развязку. Складваецца ўражанне, што аўтар ці то куды спяшаўся, ці то стаміўся, ці то проста фантазія скончылася.

З пражанічнымі творамі ў нумары выступілі таксама Казімір Камейна — занатоўкі-мініяцюры "Между кубком и устамі", Іван Конаў — аповяданні "Расплата" і "Последняя охота", Алес Грэйг — навела "Через 35 дней после войны..."

Шырокі спектр пацучыў чытачы маюць магчымасць атрымаць ад паэтычнай творчасці Алены Лапшыной. У вершах, пазначаных пераважна меланхалічна-журботнымі інтанацыямі, аўтар калікае: "Люди, давайте будем // Счастливы, как пьяны!" або "Просьпайся, не помня грустного..." Выснова, між іншым, таксама напрошваецца з твора паэтэсы: "Нельга стихи в унынии растить, // Как и детей — испортится характер".

У рубрыцы "Літаратурная крытыка" Аляксандр Лапата-Загорскі аналізуе творчасць Івана Чыгрынава, назвай артыкула ўзятыя словы самога пісьменніка: "Дороже всех мне читатель молодой..." Пра паэтычную творчасць і майстэрства мастацкага перакладу ідзе гутарка ў матэрыяле Георгія Кісялёва "Журавлиный клин белорусской поэзии". У артыкуле "Я до сих пор стою на раздорожье" Юрыя Саўчанка дзеліцца «некаторымі мыслями о новой книге В. Гришковца "Белые мосты"». ...Міжволі зноў згадваюцца радкі Сяргея Грахоўскага:

Новошта мы часамі хлусім
І нават хвалім пакрысе,
А то і захапляцца мусім
Тым, хто банальчыну нясе?

Лада АЛЕЙНІК

Вандроўкі па глыбокай глыбіні

ЭСЭ

Натуральнасць і непаўторнасць...

Унікальнасць эсэ ў натуральнасці ды яшчэ ў сваясаблівай аўтэнтчнасці... Тут зафіксаваны не толькі плыткія ды зменлівыя станы імпульсіўнай настроёвасці, але і рэфлексія свядомасці, сацыяльная пазіцыя (паза, несумненна, таксама), ацэнка прадмета ці з'явы, псіхалогія і філасофія. Урэшце, колькі індывідуальнасцяў — столькі мажлівых эсэ, адпаведна, жанр валодае невычэрпным патэнцыялам і, фактычна, мае магчымасць самаадвольна функцыянаваць. Лепшыя набыткі айчынай эсэістычнай класікі — творчыя ўзоры У. Караткевіча, М. Стральцова, А. Лойкі, Ф. Янкоўскага, Я. Скрыгана, М. Лужаніна, Я. Сіпакова, Я. Брыля і інш. — у пераважнай большасці прысвечаны асэнсаванню тых ці іншых працэсаў і з'яў у айчынай гісторыі, культуры, літаратуры. Цяпер, як кажуць, іншы свет: прэзідэнтаў, схільных лічыць, што іх элегічныя "думкі пад маянэзам ветру" заслугоўваюць усеагульнай увагі, дальбог запамат...

Відавочна, што эсэ сёння набірае вагу (распаўсюджанасць, папулярнасць, аўтарызат) з неверагоднай імклівасцю. Толькі адметных — цікавых, арыгінальных, запамінальных — за апошні год-два надрукавалася (прачыталася) столькі, колькі раней і за дзесятак не выпадала. Пашырыліся, безумоўна, тэматычныя межы: традыцыйная гісторыка-літаратурная тэматыка (дзякуй Богу) працягвае дамінаваць ("Праўда і няпраўда гісторыі" А. Башкова, "Купала-magik" С. Дубаўца, "Місія — выхаванне нацыі" П. Абрамовіча), але побач займелі трывалася і даволі пашанотнае месца занатаная думкі-абразкі, наваенныя недасканалы сучаснасцю ("Катакомбы cogito" І. Бабкова, "На сыходзе зімы — перад но-

вымі зімамі..." А. Ніякоўскай), сацыяльна-палітычнымі дэфармацыямі грамадства ("Ці далёка нам яшчэ да Беларусі?" А. Гібок-Гібоўскага, "Амбіцыі ў беларускай палітыцы — нясіціпасць розуму?" К. Пазняка), уражаннямі ад вандроўак па замежжы ("Маленькі канцэрт для міланскіх катой" У. Арлова, "Шаптанне з Мексікай" У. Клімовіча).

Назвы адно прадметаў натхнення і эсэістычнай увагі літаратараў дэманструюць неахопны дыяпазон тэматыкі жанру: ад "Эсэ пра эсэ" В. Акудовіча да "грыбнога" эсэ "З кошыкам..." А. Федарэнкі. Дарэчы, гэта ці не лепшыя ўзоры жанру, што пабачылі свет за апошні час. А самае цікавае тут, што на эсэ А. Федарэнкі асабліва зручна "глядзець" скрозь прызму эсэ В. Акудовіча. Паспрабуйце, напрыклад, вызначыць "пра што" разважае ў сваім эсэ А. Федарэнка... Пра грыбы — надта вузка, пра жыццё — надта шырока. Але літаральна адной фразай В. Акудовіча, надзвычай адпаведнай стылю і творчай манеры А. Федарэнкі, тут можна патлумачыць і тэматыку, і праблематыку, і пафас: "Напісаць эсэ — гэта зачэрпнуць жменямі з вірлівай плыні быцця і нейкі момант глядзець, як быццё празрыстымі цуркамі сцякае праз твае пальцы..." Надзвычай дакладна, лепш не скажаш.

І яшчэ адно меркаванне В. Акудовіча, з якім можна пагадзіцца поўнасцю: "Магчыма, адну суб'ектыўнасць можна палічыць устойлівай прыкметай эсэ, але што ёсць устойлівай прыкметай самой суб'ектыўнасці? Мяжы паміж эсэ, артыкулам, аповедам, нарысам, лірычнай пэмай, трактатам — няма. Прынамсі, вонкі, знадворку. Форма ўсялякага жанру (тым болей яго асобных элементаў) можа рэльефна выяўляцца ў эсэ, не

замінаючы яму заставацца самім сабой, бо адрозненне эсэ ад іншых жанраў палягае не ў форме і нават не ў змесце, а ў прычыне, якая кліча эсэ аб'явіцца". Такім чынам, суб'ектыўнасць, натуральнасць, нязмушанасць, "гранічная індывідуалізацыя" — ці не адны і тыя ж вызначэнні прыдадуцца да характарыстыкі і эсэ, і самога чалавечага быцця?

...Кожны дзень мы ствараем эсэ, кожны сваё, можа, праўда, не заўсёды завершанае, а толькі чарговы раздзелчык. І кожны з нас, несумненна, мае свой зборнічак (у душы, свядомасці, памяці) — з рознай колькасцю старонак (у сувязі з працягласцю існавання), з рознай тэматыкай і праблематыкай (у залежнасці ад жыццёвага досведу), напісаных рознымі почыркамі (у адпаведнасці з характарам і тэмпераментам) і надзеленыя рознымі эмоцыямі (у адпаведнасці з настроем у той ці іншы момант жыцця). І для ўсіх гэтых зборнікаў эсэ сталымі прыкметамі, апроч суб'ектыўнасці, з'яўляюцца унікальная натуральнасць ды індывідуальная непаўторнасць...

Лада АЛЕЙНІК

Эгаістычны жанр

Па вялікім рахунку, пра што ці каго б ні пісаў літаратар, ён піша пра сябе. У розных творах і жанрах гэта працягваецца ў большай ці меншай ступені. Аднак, так бы мовіць, для закончаных эгаістаў ад літаратуры ёсць эсэ, дзе суб'ектыўнасць не тое што дапушчальная, а проста неабходная.

Яшчэ больш падкрэсліў і без таго выразную пачуццёвую суб'ектыўнасць эсэістычнага аповеда Леанід Дранько-Майсюк, вызначыўшы жанр шэрагу сваіх твораў як ego-essai. Сапраўдны паэт і ў прозе застаецца лірыкам, таму такія падарожныя эсэ Л. Дранько-Майсюка як "Стомленасць Парыжам", "Ратаванне Грэцыяй" вызначаюцца пластычнасцю, вобразна-паэтычнай афарбоўкай, страсным і натхнёным лірызмам, пранікнёнасцю. Ну а на першым плане, як таго патрабуе жанр, — асоба аўтара, яго глыбока асабістыя ўражання і перажыванні. Хаця, не — асабістае вылучана яшчэ больш, чым патрабуе жанр, бо гэта ж яго...

Сярод літаратурна-мастацкіх эсэ філасофска-псіхалагічнай тэматыкі пакуль непраўдзідзенай застаецца кніга мініяцюр "Жменя сонечных промяняў" Янкі Брыля, дзе аўтар пазначыў жанр як "лірычныя нататкі" і ўзбагаціў эгаістычны жанр, умоўна кажучы, разнавіднасцю mini-essai. Тут майстэрства празаіка выявілася найперш у здольнасці ювелірна тонка ўкласці аб'ёмны змест у мініяцюрную форму.

Сярод літаратурна-краязнаўчых эсэ па-ранейшаму на першым месцы "Зямля пад белымі крыламі" Уладзіміра Караткевіча. Магутны паэтычны талент, энцыклапедычная дасведчанасць разам з бязмежнай любоўю да роднай зямлі дапамаглі пісьменніку стварыць oide-essai.

А вось нешта накіпталі logos-essai бывае ў крытцы. З літаратурна-крытычных эгаістычных твораў вылучаецца "Загадка Багдановіча" Міхаса Стральцова. Аўтар віртуозна спалучыў крытычную аб'ектыўнасць з эсэістычнай суб'ектыўнасцю, пранёс праз розум і сэрца кожны радок паэта, адчуў і перажыў трагедыю яго лёсу. У выніку атрымаўся паэтычна-літаратурнаўчы твор, працягваючы які нельга застацца раўнадушным ні да таленту Багдановіча, ні да таленту Стральцова.

На памежжы мастацкай літаратуры і крытыкі знаходзіцца roman-essai Алега Лойкі "Як агонь, як вада...", прысвечаны Янку Купалу, — вынік "двайнога аўтарства" — спалучэння ў адной асобе літаратара і навукоўца, да таго ж — эгаіста, у добрым літаратурным сэнсе гэтага слова.

Жанр эсэ шматварыянтны, як і літаратурны эгаізм. Ён адначасова складаны і просты, як усё геналянае. Гэта мае суб'ектыўнае меркаванне. Дарэчы, ва ўсім тым, што было сказана вышэй, таксама без яго не абшлось...

Наталія ЯКАВЕНКА

СВАБОДА акрыленага розуму

Мне заўсёды падабалася само гучанне гэтага слова. Эсэ — нешта загадкавае, узнёслае, лірычнае, вельмі асабістае — яшчэ не паэзія, але ўжо і не прыземленая проза...

У "Гісторыі беларускай літаратуры" Максіма Гарэцкага эсэ не згадваецца. Затое тлумачэнне пісьменнікам тэрміна "проза" з'явілася для мяне сапраўдным сюрпрызам:

"Звычайна прынята называць прозаю ўсё, што напісана не вершам... У праўдзівым жа значэнні проза — гэта літаратура, пісаная без творчасці, без натхнення, у якой не павінна быць вымыслу, фантазіі. Проза — навуковая літаратура... газетныя артыкулы... геаграфічныя апісанні, летапісы, успаміны, гісторыя, біяграфія, характарыстыка, манаграфія, крытыка, прамова і г.д."

Пачакайце... Дык гэта ж... пра эсэ! Ці я памыляюся? Ну, на тое, каб пераправерыць, існуюць іншыя крыніцы.

Слоўнік іншамовных слоў: "Эсэ (фр. essai). Нарыс, публіцыстычны эцюд, які трактуе літаратурныя, філасофскія, сацыяльныя праблемы ў вольнай форме".

Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: "Эсэ. Нарыс, які трактуе літаратурныя, філасофскія, сацыяльныя і інш. праблемы... манаграфія... успаміны..."

Далей нават цытаваць не хочацца. Такое падабенства, такая сухая дакладнасць, такая акадэмічная прыземленасць! Вось табе і твой любімы, твой нібыта загадкавы жанр.

На гэтым бы сваю нататку і скончыў, каб не... жонка. Падносіць і моўчкі кладзе мне на стол томік Мішэля Мантэня. Разгортвае і па-ранейшаму моўчкі тыцкае мяне носам у два надпісы: адзін па-французску, другі — па-руску. Першы — вядомае нам LES ESSEIS, другое... ОПЫТЫ. **Вольгі!** Вось так — коратка і ясна — перакладалі гэтае слова (з лаціны, канечне, хутчэй за ўсё) ажно ў 1580 годзе. І вось як тлумачыць яго ў сваёй прадмове геналяны аўтар:

"...Змест майёй кнігі (кнігі эсэ. — А.Ф.) — я сам".

Дык гэта ж рэзка мяняе справу. **Вольгі!** з застылай формаю, вольны, няскуты ўмоўнасцямі бег думак, свабода акрыленага розуму, эксперымент з аднаго боку, і з другога — змест: бясконцае, бяздоннае, вечнае Я.

Вось што такое эсэ!

І апошні шпрышок. Эпізод з навелы О. Генры — той самы эпізод, калі ў нью-йоркскае выдавецтва ад невядомага аўтара паступіла — цытую даслоўна: "всего несколько опытов (утраченное искусство!) и стихотворений"...

Думаю, након "утраченного" вялікі апавядальнік крыху пагарачыўся; што да астатняга, дык яго вызначэнне тэрміна эсэ, як і Мантэнева вызначэнне, мне найбольш даспадобы.

Андрэй ФЕДАРЭНКА

Мікола КУТАС

Нясвіжскае танга

Быў гадзіннік на ратушы
Сведкам нашых сустрэч.
Хваляваліся дзве душы,

Не спяшаліся прэч.
Ты — нясвіжская модніца
І салодкі мой сон,
А ў парку заходзіцца,
Кліча зноў саксафон.

Над Нясвіжам трывожная
Цішыня аблачын.
Пані яснавяльможная
Лёс шукае ўначы.
І легенду чароўную
Гарадку не згубіць,
Стань маёю князёўнаю,
Калі ўмееш любіць.

Ды гадзіннік на ратушы
Лічыць іншыя дні.
Разляцеліся дзве душы,
Нібы зоркі-агні.
Ўсё ж і ў далечы блізкая,
Незабыўная ты,
Мая мара нясвіжская,
Летуценнасці дым.

***

Абдымала, нібы кальцавала,
Цешыла надзею:
"Прыручу"...
Мне ў юнацтве,
пэўна, шанцавала,
Ды твайго я сэрца не пачуў.

Кажуць, я жыву цяпер шыкоўна
Ў доме сярод яблыняў
і сліў,
А душа ўсё стыгне,
як шпакоўня,
Бо ніхто яе не засяліў.

***

Кім я быў для цябе?
Можа, даўняй трывогаю,
Можа, ў спёку дажджом,
можа, ветрам зімы?

Гэта ж трэба было
не сачыць за дарогаю —
На прасторах жыцця
заблудзіліся мы.

Што казаць-гараваць —
нарочнае сталася,
Працінаюць гады-скразнякі
навылёт.
Знічка нашай любві
нечакана сарвалася,
Каб урэшце згарэць,
распачаўшы палёт.

Стануць новыя дні
для кагосьці узнёслымі,
Шкадаваннем сваім
лёс чужы не суроч.
Паўтараецца ўсё
пад зямнымі нябёсамі,
Дзе люляе вясну
велікодная ноч.

Сяргей ПАТАРАНСКІ

Любоўная лірыка

***

Прайшла жанчына і пакінула мне пах
язміну, што калісьці быў тваім...
Я азірнуўся... Сэрца сцяў мо страх,
ці думка: "Гэта ты?..."

Не ты. І дым

суседняе кавярні цыгарэтны змыў
павевам ветру

той мілосны пах...

Ды падалося,
я рэальнасць сніў,
мінулую любві у зорных снах;
і рэчаісны сон той явай быў.

Але ў жыцці, як цень
чужой жанчыны, ты —
прайшла і не пакінула слядоў.
І толькі пах, як радасці матыў,
і болю, што ізноў бунтуе кроў.

Прайшла жанчына...
Я цябе на хвілю ў ёй
пабачыў —

а віной язіну пах,
што непакоіў сэрца мне вясной,
і ўваскрасіў з табой
расстання страх.

Лета маё

Песня твая — як мурожная пожня, —
пахне палынам

і сненнем мурожным
у жыццядайнай старонцы.
Лета тваё —

маё зорнае лета, —
ў ім заблукалае ішчасце прасветна,
мною натхнёна і сонцам.

Ты — маё лета яснавяльможнае,
ты, бо ніхто так
не спеліў мурожна,

Не вычувай сэрца згукі.
Я ў табе сню ідэал маёй думы,
што ўжо прайшла
праз няпэўнасцяў турмы,
сталася ішчасця зарукай.

Песняй вітаю цябе залатою.
Але ж ці песняй каханне спатолю,
ці будзе сэрца сагрэта?

Божа,
вярні нашым душам літанні
росным, прыўкрасным
і сонечным раннем!..

Ты — маё вечнае лета!

***

Зялёнымі алеямі
і цёмнымі прысадамі
скрозь ноч лячу з ліляямі
ўздоўж арак з каланадамі.

І пахне ўсё язінам,
і жасціць навабраннымі
ліляямі нявіннымі
і соннымі фантанамі.

І неба цёплым подыхам
павее ў ноч халодную,
дзе я пад зорным порцікам
твайго балкона соннага,

дзе вее снамі-клёнамі
ўздоўж арак з каланадамі,
алеямі зялёнымі
і цёмнымі прысадамі.

Прыйдзі, жанчына!

Прыйдзі, жанчына, у мой Сусвет,
як прыходзіць вясна
ў сасмяглую за зіму прыроду.
Прыйдзі і валадар!

Я скаруся
тваёй пляшчотнай уладзе,
як падпарадкуецца сабака
добраму гаспадару,
як шалёная бура скараецца
перад уладарным
паглядам сонца.
Прыйдзі і валадар!

Ты — сапраўды багіня,
бо нашто стварыў
мужчыну Бог,

а разам з ім Сусвет,
калі поруч няма цябе —
сутнасці і прысутнасці
існага ўва мне і Сусвеце.

Ты — тая, якая ёсць
неад'емнаю часткай мяне
ўва мне самім і свеце,
які не быў бы
светам дасканалым,
калі б не было
дасканалай цябе!

Прыйдзі і валадар, жанчына!

Алесь МАКРАЦЮ

Парцэлы

***

Зрываем,
каштуем плады...
Малы
на дрэве пазнання.

***

Праваслаўнай
ці каталіцкай
веры я?...
Хрысціянскай.

***

Непісьменная
хросная маці
мая...
Захавальніца
мовы продкаў.

Вечар вясновы.
Сцэна палыны.
На сцэне —
паэты такуюць...

***

На сэрцы —
расінкі радасці:
праз лес
уваходжу ў лета...

***

Птушка —
не ві гнязда
на зайтрашняй
лесасецы!..

***

У спёку
адчуў мароз:
ля ног —
гадзюка шыпела...

***

У тэлефонным слупе
крычаць шпачаняты...
Дупло —
выдзяўбай дзяцел...

***

Жанчына
выношвае плод...
Прырода
душу апранае.

Руку працягнуў
з просьбай
да Бога:
паўзе па далоні
кароўка божая...

***

Паўзы
ў гучанні баса:
чмель
выбірае нектар
са званочкаў
чарнічніку...

***

Бялюткая свежасць
і чысціня...
Водар сустрэчы.
Цвіценне
язміну...

***

Фота К. ДРОБАВА

У красавіку зіма на Чукотцы ў поўным разгары. Сонца ўсё вышэй і вышэй узнімаецца на небе, доўжыцца дзень. Пурга яшчэ накідаецца, але ўжо не такая злыная, спадае ў ёй ранейшы імгэт. І цяпер яна больш двух-трох дзён не гойсае па далінах і распадках. Дый мароз пачынае даволі адступіць. Вось толькі вятрыскі надакучваюць. Але бываюць такія дзяснічкі, што проста чуд райскі: навокал цішыня, прыгравае сонца, а на снег без чорных акуліраў глядзець немагчыма.

Якраз у другой палове красавіка скончылі ўрэшце праходку шурфоў у даліне і перабраліся на ручай "Каварны". Хто і калі даў такую назву ручаю — аднаму Богу вядома. Але, напэўна ж, нездарма. Сцяпан уважліва агледзеў яго яшчэ раз, бо як толькі сюды перабраліся, то незразумелая трывога пасялілася ў ягонай душы.

Было такое прадчуванне — штосьці павінна здарыцца. Але што? І валуноў, дзякуй Богу, пакуль не было. Ён нікому нічога не раскаваў, але ўзмацніў кантроль за падрыхтоўчымі работамі. Загінуць у шурфе зусім проста: то добры аскалонак адваліцца з бакавіны шурфа і ўпадзе на рабочага, які шчыруе ломікам на дзесяціметровай глыбінне, або адарвецца вялізная бодня з грунтам пры адкачцы, ды мала яшчэ што можа здарыцца.

І яму часам думалася, што ўвесь гэты неспакой ідзе ад вялізнай уранавай сопкі, з яе штольнямі, дзе калісьці працавалі зняволеныя.

Але праходзілі дні, усё складалася будзённа, як і заўсёды, толькі ж прадчуванне бяды не праходзіла. А сонца тым часам спраўна рабіла сваю справу — паднімалася ўсё вышэй ды так прыгравала ў некаторыя дні, што можна было распрануцца да пояса і заграць.

Паціху абуджаўся і жывёльны свет. Першымі нагадалі пра надыход вясны пуначкі. Прыляталі яны з поўдня ў сярэдзіне мая. Калі, бывала, крыху паспяшаюць, а тут нечакана прыцісне марозік, то гэтыя малыя істоты замрзлі прама ў паветры і падалі на снег. Сцяпан кожную вясну знаходзіў такіх бедлаг, прыносіў у балок і птахі ажывалі. Весела чырыкалі, паглядвалі на яго малымі чорнымі вочкамі і жылі ў балку да прыходу сапраўднага цяпла. Чукчы распаўдалі, што пуначкі зімоўць тут, нікуды не адлятаюць, а хаваюцца ў пячаных норах ля берагоў ракі і звераў. Калі іх адтуль даставалі, то птушкі здаваліся акалельымі, але ў сапраўднасці яны спалі.

Павесялеўшымі адчувалі сябе і курапаткі. Абуджаюцца ў майскія дні ад спячкі і сёражкі, вельмі падобныя на звычайных сусілкаў. Норкі робяць на пячаных пагорках, там заўсёды хутка растае снег, а яны вылазіць на сонейка і пільна, быццам тая вартава, падоўгу стаяць на задніх лапках, ды пазіраюць навокал. І калі адчуваюць небяспеку, то гучна верашчаць ды порстка сігаюць у выратавальную норку.

А ўжо к канцу мая вялізнымі чародамі ляцяць па ўзбярэжжы акіяна канадскія гусі. Кожны год яны дапінаюць сюды, каб вывесці пусынятак. Тут іх ворагі — пясцы і гарнастаі. Пясцы падбіраюцца нібы сапраўдныя злодзеі між скал, нізка апусціўшы галаву, — як усё роўна саромеюцца свайго ўчынку, зганяюць гуску з гнязда ды скрадаюць яйкі. Праўда, гусак налятае на такога нахабніка і дзяўбе што ёсць моцы. І часта Сцяпан бачыў, што пясцы дае дзёру.

Тут нават белым мядзведзям дастаецца, хаця кожны на Чукотцы ведае, што паляваць на іх нельга — штраф да тысячы рублёў, але гэта не спыняе аматараў паўночных прыгод.

Упаляваць мядзведзя — гэта яшчэ не гадоўнае, пасля ж трэба ўхітрыцца перавезці вырабленае шыкоўнае футра на малярск, прама ў шасціпакаёвую кватэру якому-небудзь высокаму маскоўскаму чыноўніку.

Але як бы там ні было, а вясна ёсць вясна! Сцяпан любіў яе ўсюды і заўсёды, асабліва тут, на Чукотцы.

У адзін з такіх дзён у Сцяпану балок куляў уварваўся перапаханы Кузьма. Твар у яго збылелы, рукі дрыжалі...

— Сцёпа, бяда! Чалавек у шурфе!
— Няўжо падарвалі каго?!
— Ды не!
— А што ж здарылася? — спытаў і адчуў, як спалохаў пачаў праходзіць.

— На глыбінне шасці метраў трапіў я ў прамарозку — адзіны лёд. Узрадаваўся, дый забурхнуўся, як мае быць — на ўсю катушку! А пасля бачу — з бакавіны шурфа выпаў вялізны аскалонак льду. Прыгледзіўся, а з яго на мяне чалавек пазірае... Ну і драпануў, што ёсць моцы на паверхню. Боязна цяпер туды спускацца, мо там тых мершывоў з добры дзесятак набярэцца.

— Зараз паглядзім, — супакоіў яго Сцяпан. — Думаецца мне, што адкапаў ты былога ээка. Яны тут працавалі калісьці, маглі і шурфаваць. Вось і скінулі небараку ў шурф, каб магліку не дзяўбіць у векавой мерзлаце.

Яны хуценька падліліся да шурфа. Сцяпан узяў кайло, уключыў ліхтарык і пачаў спускацца ў шурф.

І сапраўды, з левай бакавіны шурфа вывалілася даволі вялізная ледзяная глыба, у

якой, быццам у ледзяной труне, ляжаў чалавек на правым баку, адна нага падкурчана, а другая выпрастана. Сцяпану стала крыху не па сабе, бо чалавек пазіраў прама на яго...

Ён крыху пастаяў, а пасля пачаў з асцярогаю адбіваць кайлом ад глыбы невялічкія аскалонкі льду, бо трэба ж было падняць бедлага на паверхню.

— Стаўляй на шурф вараток і спускай

Павел САВОСЬКА

Нечаканая знаходка

урывак з аповесці «Апошні сезон»

адзін тросік без бодні, — падаў каманду Сцяпан.

— Зараз зробім, — адазваўся зверху Кузьма і ўсцягнуў вараток на дзве лагі, што ляжалі на вушці шурфа.

Праз якую хвіліну Сцяпан асцярожна засунуў тросік пад ледзянога нябожчыка і ўзяў таго на пятлю.

— Нацягні тросік! — гукнуў Сцяпан.

І ў той жа момант завухнулася ледзяная труна, крыху прыўзнялася, лёд не прыціснуўшы Сцяпана да процілеглай сценкі шурфа.

— Хоціць! — Ён хуценька выбраўся на паверхню.

— Слава Богу! — прамовіў Сцяпан. — Цяпер мы з ім управімся.

З вялікай перасцярогаю выпягнулі незнаёмца на паверхню. Тут да іх падыйшоў Валянцін, а пасля і Аляксей з Міхаілам Пятровічам.

— Ого! — выгукнуў Валянцін. — Ну і знаходка ў вас!

З якую хвіліну ўсе моўчкі стаялі ля нябожчыка. Пасля Сцяпан зняў шапку і ціха прамовіў:

— Вечная табе памяць, дарагі чалавечка. Прабач, што давялося цябе патрывожыць, але цяпер пахаваем па-людску.

Тым часам пачало цягнуць.

— Раз такая справа, то на сёння ўсё — шабаш! — вымавіў Валянцін.

— А цяпер бярыце рыдлёўкі, бо трэба прыхаваць яго ў снезе, каб расамахі з пясцамі не напаскудзілі.

Надзеяна прыхаваюшы ледзяную труну, яны адправіліся да сваіх балкоў. Сцяпан павярнуўся, пагаварыў з базай па радыі, а пасля накіраваўся да шурфоўшчыкаў.

— Заўтра спакойна працуйце, а я буду капаць магілу, — сказаў Сцяпан.

— Вось табе і ручай "Каварны", — усцішаным голасам прамовіў Міхаіл Пятровіч. — Пачаў падкідаць нам нябожчыкаў.

— Тут тысячы зямельных загінулі ў свой час, — уздыхнуў Сцяпан.

— Іхнія душы дзесьці далёка, — падтрымаў Кузьма.

— А мо ягоная якраз і вярнулася да свайго цела, каб пабыць крыху побач, — выдаў сваё меркаванне Валянцін.

— Такага не можа быць, — запярэчыў Сцяпан.

— Чаму? — спытаў Міхаіл Пятровіч.

— У царкоўнай літаратуры чытаў, што ў першыя два дні душа нябожчыка знаходзіцца на зямлі, і ў суправаджэнні Ангела блукае па розных мясцінах. Асабліва бывае там, дзе пры зямным жыцці той рабіў добрыя і дрэнныя справы ды ўчынкі. Але пасля хуценька вяртаецца да свайго цела.

І толькі на трэці дзень душа ўзносіцца да Прастола Госпада, каб пакланіцца яму. Пачынаючы з трэцяга і па дзевяты дзень душа знаёміцца з раем і бачыць, якой прыгажосці сябе пазбавіла, бо вяла грахоўнае жыццё.

У канцы дзевятага дня душа зноў з паклонам ва Усывышняга. А з дзевятага і па саракавы дзень яна знаёміцца з пеклам і добра разумее, што гэтыя пакуты яна заслужыла па сваіх справах. У саракавы дзень душа зноў уз-

носіцца да Прастола Госпада, дзе і адбываецца над ёй Суд. Тут адразу ж вырашаецца, дзе будзе знаходзіцца душа да Страшнага Суда.

Вось чаму так неабходны малітвы па нябожчыку ў першыя сорак дзён. Наша малітва згладжае яго грахі і палягчае замагільную долю. Вось так! Пытанні будучы? — перавёў дыханне Сцяпан.

— І адкуль ты ўсё ведаеш? — здзіўся Валянцін.

— Чытаў у свой час у інстытуце царкоўнай кнігі. Нам усім гэта трэба ведаць і старацца пры зямным жыцці зрабіць паболей добрых спраў, каб не атрымалася пасля, як у той Акуліны...

— А што з ёй здарылася? — спытаў Кузьма.

— Памерла яна. Узнялася яе душа да Усывышняга, а там апостал Пётра адкрыў кнігу і прачытаў: "Дала суседцы Груні дзве цыбуліны".

І гэта за ўсё жыццё! Вось і будзе пакутаваць яе душа ў гарачай смале.

— Устрашыў ты нас, Сцёпа, да помараку, — ціха прамовіў Валянцін.

— Нічога, гэта вам толькі на карысць пойдзе, — адказаў Сцяпан. — Нам усім не баяцца трэба, а пакаяцца. Толькі пакаянне выратуе нашы грэшныя душы. І тут няма нічога асаблівага — толькі кожны павінен жыць сум-

вышняга іншапланецяне, якія апырэдзілі нас на тысячу год у сваім развіцці, — прыжмурыўся Кузьма, які захапляўся фантастычнымі раманами.

— Дый хто паверыць, што душа пасля смерці чалавека ўзносіцца на нябёсы да Усывышняга, — дадаў Валянцін.

— І на гэта могу вам прывесці пераканаўчы прыклад. У Мінску і цяпер жыве адна мастачка, душа якой пабывала на тым свеце.

А здарылася з ёй вось што: у бальніцы яна памірал ад заражэння крыві. Ёй нават казалі, што жыць засталася менш трох гадзін. І яна не апусціла рукі, пачала маліцца, бо вельмі шкадавала сваіх дзетак: малодшай дачушцы шоў другі годзік. І яна раскавала, што пасля непамерна цяжкіх пакут, ёй раптоўна зрабілася лёгка. Невядомая сіла панесла яе па даўжэзным і цёмным тунелі, па баках якога стаялі статуі незнаёмых людзей.

І раптам здалёку ярка засвіціў промень. Тут яна, быццам тая пушынка, пачала паднімацца да таго промня, адчуваючы вялікую палёжку і радасць...

Раптам — штуршок, боль і ранейшая нямогласць. Урачы ёй пасля казалі, што клінічная смерць працягвалася больш дзюх хвілін. Праз тыдзень паправілася і адразу ж пачала сваёй працай аддзячваць Усывышня-

ленна. Я разумю — гэта цяжка, бо д'ябал рас-стаўляе такія спакусныя пасткі, што не трапіць у іх вельмі цяжка... Але ж трэба змагацца і маліцца. Бо малітва — гэта размова з Усывышнім.

— Яно так, — пачухаў патыліцу Кузьма, — але няхай бы з неба хоць раз з'явіўся хтосьці са святых ды стварыў які чуд, васьм талды іншая справа, нават нявернікі ў царкву падаліся б.

— Такіх прыкладаў, як казаў калісьці дзед Мажуль, колькі хочаш. Так і быць — раскажу вам яшчэ адну гісторыю. Дык васьм, здарылася гэта ў Францыі, у горадзе Гаўры. У адной сям'і паміраў ад белакроўя хлопчык. Урачы казалі, што праз два тыдні ён сканае. Бацька з маці таго хлопчыка былі веруючымі і маліліся за сына днём і ноччу. І васьм аднойчы ранкам бацька хацеў зрабіць на памяць некалькі здымкаў свайго сына. Калі падыходзіў да ягонага пакоя, то выразна пачуў чыйсьці голас... нізкі, глыбокі, праніклівы. Муж хуценька паклікаў жонку і яны зайшлі ў пакой, дзе ляжаў іх Патрык. Там яны ўбачылі высокага сівавалосага старца ў белым убранні. Ягоная постаць была паўпрызрастай ды выпраменьвала цёплае святло. Бацькі застылі ў ашаламленні. А старац павярнуўся да іх і сказаў: "Я прыйшоў з дапамогай, ваш сын не памрэ".

Стары стаяў ля Патрыка, пасля ўзняў над ім рукі. І адразу ж хлопчык расплошчыў вочы, пачаў усміхацца. Пасля стары прамовіў: "Маліцеся і дзякуйце Богу, што мяне прыслаў. Раскажыце ўсяму свету, што божа анёл выратаваў вашу дзіця".

І тут постаць знікла, як бы растварылася ў паветры. Пасля яе ў пакоі засталася фасфарасцыруючае святло ды пах палявых кветак. Хлопчык выздаравеў. Ад белакроўя не засталася і следу.

— То пра гэта, мабыць, французы маглі і прыдумаць, — не паверыў Валянцін. — Вось каб штосьці такое ў нас магло здарыцца.

— Што ж, — Сцяпан уздыхнуў, — раз вы такія няверуючыя, як той біблейскі Фама, то раскажу вам пра выпадак, які здарыўся ў Брэсцкай вобласці, у вёсцы Ражноўка, у 1942 годзе.

Нашы парашутысты непадалёку ад той вёскі забілі каля дзесятка немцаў. Іхняе камандаванне вырашыла, што гэта ўчынілі партызаны і загадала за кожнага нямецкага салдата расстраляць па сем мясцовых жыхароў. І васьм калі ўсе былі ля ямы, над імі нечакана закружыў лёгкі нямецкі самалёт, а пасля апусціўся непадалёку на паляныя. З самалёта выйшаў нямецкі генерал і адмяніў пакаранне — усіх загадаў адпусціць па хатах. А дзесьці праз тыдзень ён зноў завітаў у вёску і прывёз абраз Божай Маці з немаўляткам на руках ды наказав яскоўцам: "Беражыце гэты абраз — ён ваш выратавальнік".

Пасля малебна ў царкве той генерал пры развітванні падаваў: "Калі мой самалёт ляцеў над полем, то на небе з'явілася Божая Маці і паказала рукою ўніз, васьм чаму Яна ваша выратавальніца, а я толькі выканаў Яе загад".

Сведкі тых падзей і цяпер жывуць у той вёсцы. Што на гэта скажаце?

— А калі ўсё гэта робяць пад маркай Усывышняга іншапланецяне, якія апырэдзілі нас на тысячу год у сваім развіцці, — прыжмурыўся Кузьма, які захапляўся фантастычнымі раманами.

му за выратаванне. А занялася яна аб'ёмнай вышэйкай з прымяненнем аплікацый, дыванавага і габеленавага ткацтва.

Яна стварыла абразы Божай Маці, Ісуса Хрыста, а таксама Еўфрасініні Полацкай, гэта святая з нашай Беларусі. Людзі кажуць, што калі яны стаяць ля абразоў майстрых на выставах, то лёгка і светла становіцца на душы, а многія нават і выздараўляюць ад розных хвароб.

На якую хвіліну ў балку ўсталявалася нязвычайная цішыня. Сцяпан зірнуў на гадзіннік.

— Паўга, адпачывайце. І не курце так часта, беражыце лёгкія, яны і так усыхаюцца на Чукотцы.

Ён падняўся з лавы, ухлабучыў на галаву шапку і выйшаў з балкі. Месца якраз толькі што вынырнуў з-за рваных воблакаў і заліў наваколле лагодным святлом. Стаяла такая ціша, што нават звінела ў вушах. Марозік мацнеў. Сцяпан не спынаючыся ішоў да свайго жылга. Сопкі адкідалі ад сябе мудрагелістыя цені розных памераў. Своеасабліва прыгажосць была і тут, амаль на самым ускрайку зямлі.

Любіў Сцяпан у такія зацішныя марозныя вечары падумаць пра сваё жыццё. І хаця грэх скардзіцца, але ж і радавацца не было чаму. Калі ж меркаваць па пчырасці, то ўсё ў гэтым свеце "суэта-суэтная". Мала чалавек думае пра сваю душу, спышаецца ўсё жыццё і не прыкмычае, што трэба спыніцца і спытаць у сябе: "А ці так я жыву?"

Сцяпан яшчэ ў інстытуце шмат чытаў кніжак пра святых і прарокаў. Многае разумее, але жыццё іншы раз выкідвала такія круцілі, што пра ўсё забываўся, грашпыў, а пасля — спалохаўшыся, нават плакаў, бо саромеўся сваіх учынкаў.

Адно яго суняшала — вялікіх грахоў за ім не мелася. Бывае ж так, што дрэнны ўчынак даймае чалавека ўсё жыццё, да самых апошніх дзён...

І адразу ж у такія хвіліны паўставаў перад ім пакутнікі вобраз ягонай бабулі Наташы, якая пражыла доўгае і гаротнае жыццё, а памерла на сто пятым годзе.

Шкадавала ўсіх, асабліва гаротных людзей — жабракоў-пагарэлыцаў, якія пасля вайны хадзілі па хатах і прасілі толькі скарыначку хлеба. І яна заўсёды дзялілася апошнім, што ў яе было.

Прыпомнілася яму адна сустрэча. Хадзіў Сцяпан тады, здаецца, у трэці клас. І васьм завітаў аднойчы да іх марозным адвяхоркам стары дзед Скурка. Меў ён пад сотню гадоў, але моцны яшчэ быў, нават дапамагаў сынам на пакосе.

Разгаварыліся яны з бабуляй, а пасля тая і пытае: "Напэўна ж, нажыўся ўжо Ігнат, га? І паміраць будзе не так страшна?"

А ён усміхнуўся ў доўгія рыжыя вусы ды кажа: "Я ж да гэтага часу, шаноўная мая Наташка, лічыў цябе самай разумнай. Але цяпер бачу, што памыліўся. Праз год, калі дасць Бог дажыць, споўніцца мне сто год. А як падумаю, то здаецца яшчэ толькі ўчора без штаноў гузей ля рэчка пасвіў. А ты кажаш... Гадочкі праляцелі, як адзін дзень!"

А пра свае гады Сцяпан тады не думаў, жыццё здавалася бясконцым...

Арт-пацеркі

На ліпень-жнівень прыпалі гастролі Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы Беларусі. Маршруты вандрукі пралеглі па гарадах Германіі. У межах традыцыйнага тамтэйшага летняга фестывалю "на

адкрытым паветры" прайшоў паказ прэм'еры гэтага сезона, оперы Ж. Бізэ "Кармэн". Гэтым жа спектаклем плануецца распачаць і новы сезон, адкрыццё якога мае адбыцца 15 верасня ў Мінску на роднай сцэне тэатра.

Ужо чацвёртую конкурсную ўзнагароду атрымаў фільм "Божа мой" беларускага кінарэжысёра-дакументаліста Галіны Адамовіч. Гэтым разам работа нашай вядомай сучаснай аўтарытэцкай Галоўнай прызам прэстыжнага Міжнароднага кінафестывалю ў Карлавах Варах — сярод шасці дакументальных служак, прадстаўленых Беларуссю, Іспаніяй, Латвіяй, Польшчай, Украінай, Францыяй і адобраных журы.

З поспехам прайшоў у сталіцы Латвіі, Рызе, аўтарскі канцэрт народнага артыста СССР, старшыні Беларускага саюза кампазітараў Ігара Лучанкі.

Дырэктар-мастацкі кіраўнік Нацыянальнага акадэмічнага тэатра балета Беларусі народны артыст СССР Валянцін Елізар'еў ганараваны ордэнам "За ўклад у развіццё расійскай культуры і супрацоўніцтва".

Спектакль Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага "Выпадковы вальс, або Відочныя песні вайны", створаны Барысам Луцэнкам і Уладзімірам Арловым, прадстаўляў беларускае сцэнічнае мастацтва на VII Міжнародным фестывалі "Галасы гісторыі" ў расійскім горадзе Волагдзе. Унікальнасць паказу ў тым, што адбыўся ён пад адкрытым небам, ля муроў Валагодскага крамля.

"Вельмі простую гісторыю" паводле п'есы Марыі Ладо паставіў Мінскі тэатр-студыя кінаакцёра. "Гэта на дзіва старомодная п'еса. Старомодная таму, што ў ёй кахаюць, журацца, веселяцца, нараджаюць, граюць на гармоніку. Як заўжды. Як усе. Разважаюць пра жыццё. Людзі, коні, свінні — усе разам. І свет перастае раздзірацца на свае і чужыя нягоды, на адчужэнне, адзіноту, татальнае неразуменне. Свет набывае цэласнасць і гармонію, гармонію радасці і пакуты. Гэта на дзіва старомодная п'еса. Таму яна жадліва сучасная. Ніякіх фокусаў. Ніякіх канцэпцый. Вельмі простая гісторыя", — такі камментарый далі напярэдадні прэм'еры стваральнікі спектакля. Рэжысёр-пастаноўшчык — А. Яфрэмаў, мастак Л. Пруднікаў, мастак па касцюмах Н. Гурло, музычнае афармленне А. Елісеенкава ды А. Туравай. Амаль уся труппа прадстаўляе гэтую "простую гісторыю": Валерыя Арланова, Анатоль Цярціцкі, Ала Проліч, Анжэла Карабл'ева, Аляксандр Кашпераў, Вера Палякова, Аляксандр Бяспалы, Тамара Мужэнка, Ірына Нарбекава, Пётр Юрчанкоў-малодшы ды іншыя акцёры.

С. ВЕТКА
Фота К. Дробава

На пачатку лета замак у Мальборку (Польшча) прымаў гасцей VII Міжнароднага з'езда калекцыянераў і мастакоў, якія працуюць у галіне экслібрыса. Галоўнай тэмай гэтай сустрэчы сталася Юбілейная міжнародная біенале сучаснага экслібрыса, якая лічыцца сёння адной з вядучых конкурсаў у Еўропе. Сюды дасылаліся працы з усяго свету — для разгляду міжнароднага журы на чале з нязменным куратарам выставак экслібрыса ў Мальборку — Войцехам Якубоўскім.

ная тэма для экслібрысаў на біенале. Сучасныя мастакі інтэрапрэтуюць тэму старога замка праз уласную унікальную стылістыку, фільтруючы адчуванне гісторыі праз раскрыццё сваёй творчай індывідуальнасці. І ў гэтым сэнсе графічны аркуш Гайка Грыгарана стаўся сапраўды адметным, аб'яднаўшы графічныя традыцыі ўсходу і захаду.

Вельмі ўражвала экспазіцыя выстаўкі па выніках XX Міжнароднай біенале сучаснага экслібрыса, якая размясцілася ў цэнтры замкавай залы (куратары выстаўкі Багуміла Амячынская і Войцех Якубоўскі). Сучасныя металічныя канструкцыі

НОВЫЯ ЭКСЛІБРЫСЫ Ў СТАРЫМ МАЛЬБОРКУ

Арганізаваны ў 1963 г., конкурс экслібрыса ў Мальборку праводзіўся фактычна без перапынкаў і лічыцца самым старым графічным конкурсам у Польшчы са статусам міжнароднага. За 40 гадоў свайго існавання Міжнародная біенале сучаснага экслібрыса ў Мальборку набыла вядомасць па ўсім свеце. Калекцыя Замкавага музея ў Мальборку налічвае больш як 19 тыс. кніжных знакаў, прэзентаваных удзельнікамі біенале. Значна папоўнілі музейную калекцыю і кніжныя знакі, якія прэзентаваў Марэк Банькоўскі з Англіі. Падаравалі набыткі са сваіх збораў і такія сучаснае вядомыя галандскія калекцыянеры, як Агата і Ёс фон Ватэршут і Петэр Ёнкер.

На сённяшнім этапе развіцця кніжных знакаў экслібрысы можна без перабольшвання назваць матэрыяльнымі сведчаннямі (і сведкамі) мінуўшчыны і сучаснасці; яны робяцца важкімі прыкладамі ў даследаваннях гісторыкаў і мастацтвазнаўцаў, бо гэта яскравыя знакі той ці іншай эпохі. Нягледзячы на невялікія памеры, такія мініяцюры нясуць ёмістую інфармацыю, не саступаючы ў гэтым сэнсе манументальным архітэктурным пабудовам ці жывапісным партрэтным галерэям. Фактычна экслібрыс сёння "гучыць" як самастойны канцэптуальны твор графічнага мастацтва і ўспрымаецца хутчэй як прадмет выставачнай дзейнасці, чым толькі як прыналежнасць кнігазбораў. Аднак галоўнай функцыяй і адметнай рысай экслібрыса, якая вылучае яго з малых графічных формаў (міні-прынта), застаецца ўсё ж такі сведчанне прыналежнасці канкрэтнаму кнігазбору і яго ўладальніку.

Выстаўка XX Юбілейнай міжнароднай біенале прапанавала ўвазе прыхільнікаў экслібрыса больш як 400 графічных мініяцюрных аркушаў ад 158 графікаў з 26 краін. Сярод іх былі прадстаўнікі Польшчы, Украіны, Расіі, Балгарыі, Беларусі, Літвы, Чэхіі, Славакіі, Германіі, Японіі, Італіі, Грэцыі, Іспаніі, Аргенціны, Ганконга, Турцыі, Францыі, Бельгіі, Латвіі, Аўстрыі, Сербіі і Чарнагорыі і інш.

Так шырока беларускі экслібрыс у Мальборку быў прадстаўлены ўпершыню. І для нашых мастакоў сёлетні конкурс быў вельмі ўдалы: з твораў

адзінаццаці ўдзельнікаў ад Беларусі адабралі на выстаўку працы васьмі, з іх двое атрымалі ўзнагароды біенале. Трэцяе месца заняў Леў Алімаў (Брэст), а Юрыя Якавенку (Гродна) адначылі ганаровым медалём выстаўкі. Імёны гэтых беларускіх экслібрыстаў даўно вядомыя ў бібліяфільскіх колах па ўсім свеце, іх творчы пошук распінаецца імгненна, а тэхнічны характарыстыкі афортаў вартыя заўважэнняў. (Дарэчы, Л. Алімаў атрымаў медаль у Мальборку яшчэ ў 1998 г.). Дзякуючы сваім тэхнічным і выяўленчым якасцям беларускі экслібрыс, паводле агульнаеўрапейскіх мерак, займаў і займае прыступкі на вельмі высокім узроўні.

Вельмі прыемна, што гэтым разам даволі фундаментальна паказалася і маладая плынь беларускіх графікаў, якія вызначаюцца творчымі пошукамі ў галіне экслібрыса. Тэхнікі глыбокага друку прадставілі Іван Русачак, Уладзіслаў Кваргальны (афорт, мецца-цінта) і аўтар гэтых радкоў (гравюра з выкарыстаннем вышпугі). На выстаўцы ўражвалі работы ў высокім друку — Рамана Сустава (лінарыт), Таццяны Сіплевіч (гравюра на

кардоне) і Карыны Харанекі (літаграфія). Высокі ўзровень беларускай школы графікі атрымаў сёлета адпаведную адзнаку журы біенале, а ў выніку сустрэчы калекцыянераў з графікамі-экслібрысістамі маладыя беларускія мастакі знайшлі новых прыхільнікаў сваёй творчасці сярод прадстаўнікоў іншых краін.

Аktуальнасць кніжных знакаў не толькі не зніжаецца, а нават узрастае. Такі працэс ініцыяваны найперш прыходам у гэтую галіну мастацтва новай маладой плыні моцных графікаў з Беларусі, Балгарыі, Чэхіі ды іншых краін, якія славацца графічнымі традыцыямі.

Першую ўзнагароду конкурсу атрымаў Канстанцін Калінавіч з Украіны, другую — вядомы польскі экслібрысіст Войцех Лучак. Свае ўзнагароды спаборнікам прапанавалі Асацыяцыя польскіх мастакоў і дызайнераў, Таварыства польскіх бібліяфілаў, бургамістр Мальборка і інш. Узнагароду ад дырэктара Замкавага музея ў Мальборку атрымаў армянскі графік Гайк Грыгаран. Вялікае Мальборцкага замка неаднаразова прапаноўвалася як традыцый-

рамак, у якіх экспанаваліся экслібрысы, арганічна ўпісаліся ў сярэднявечны інтэр'ер Мальборцкага замка, які лічыцца самым вялікім у Еўропе. Думкі скіроўваліся да геральдычнай тэматыкі, да гісторыі, да вытокаў мастацтва экслібрыса, выяўляючы новае ў сучасных кніжных знаках.

Сама тэма традыцый і сучаснасці, старога і новага сталася цэнтральнай у імпрэзах, якія праходзілі падчас адкрыцця з'езда і выстаўкі. І не толькі мастакі ды калекцыянеры былі гасцямі замка ў тыя дні. Адначасова тут праходзіў і III Міжнародны фестываль старажытнасці, у якім удзельнічалі рыцарскія клубы, танцавальныя і музычныя калектывы з розных краін. Такое суседства розных мастацтваў, безумоўна, удыхнула новае жыццё ў замкавыя мury, што бачылі войны, захопы, а цяпер спрыяюць узнёслам натхнёным пачуццям падчас культурных імпрэз.

Ганна ЦІХАНОВА
Мальборк — Мінск

Фота забяспечана аўтарам

СПЯВАЮЦЬ ШЫРМАЎЦЫ

У Беларускай дзяржаўнай філармоніі адбыўся канцэрт-прысвячэнне 65-годдзю Акадэмічнай харавой капэлы імя Р. Шырмы. У першым аддзяленні акапэльна пад кіраўніцтвам мастацкага кіраўніка калектыву народнай артыстыкі Беларусі Людмілы Яфімавай ярка і пранікнёна прагучалі фрагменты з “Літургіі св. Іаа-

на Залатавуста” С. Рахманінава, творы П. Часнакова, Ф. Шуберта, святара Зіноўева, рускія народныя песні, хор беларускага аўтара Я. Паплаўскага “Супрасельскай Мадонне”. У другім аддзяленні ў суправаджэнні Акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі пад кіраўніцтвам дырыжораў М. Казінца, П. Вандзілоўскага натхнёна былі выка-

наны фінал 2-й дзеі оперы Д. Вердзі “Аіда”, заключны хор кантаты “Беларускія песні” А. Багатырова, “Палавецкія скокі” з оперы А. Барадзіна “Князь Ігар”, фінал сімфоніі № 9 Л. ван Бетховена.

Створаны ў 1939-м у Беластоку па даручэнні ўрада краіны як Беларускі ансамбль песні і танца пад кіраўніцтвам Р. Шырмы, пазней ператвораны ў Дзяржаўны хор Беларусі, які пасля пяхова ўдзельнічаў у другой дэкадзе мастацтва Беларусі ў Маскве, гэты калектыв стаў сьлынным акадэмічнай капэлай, якой пасля смерці яе першага кіраўніка было нададзена яго імя. З 1987-га кіруе капэлай Л. Яфімава. З гадамі рэпертуар калектыву пашыраўся ад сабранага, апрацаванага Р. Шырмам беларускага фальклору да сусветнавадомай класікі. Значны набытак — творы беларускіх кампазітараў: А. Багатырова, А. Янчанкі, Л. Шлег, А. Хадоскі, а таксама хоры Г. Малера, П. Хіндэміта, А. Шёнберга, Д. Шапанава...

Шырмаўскую капэлу добра ведаюць і любяць у многіх краінах свету. Летась калектыв стаў уладальнікам Гран-пры Міжнароднага фестывалю царкоўнай музыкі ў польскім горадзе Гайнаўка.

А ў той святочны вечар юбіляраў павітаў першы намеснік міністра культуры Беларусі У. Рылатка і ўручыў некаторым артыстам Ганаровыя граматы. Цёплыя словы віншавання выказалі мастацкі кіраўнік філармоніі Ю. Гільдзюк, галоўны хормайстар Нацыянальнага тэатра оперы РБ Н. Ламавіч і іншыя. Капэла спявала з асаблівым настроем, як сапраўдны “вялікі сімфанічны хор”.

Вера КРОЗ

Фота забяспечана С.Б.

БУДЗЬМА СА «СВЯТАМ»!

Каб вызначыць галоўную, найбольш характэрную рысу, якая адразу вылучае Дзяржаўны ансамбль народнай музыкі “Свята” з шэрагу шматлікіх музычных калектываў, што займаюцца апрацоўкай беларускага фальклору для прафесійнай сцэны, трэба хаця б аднойчы трапіць на канцэрт. Паслухаць і пабачыць гэтых апантаных музыкаў, апынуцца ў ні з чым не параўнальнай атмасферы сапраўднага сяброўства, душэўнай цеплыні, шчырасці, бязмежнай веселасці, што з першых хвілін выступлення артыстаў ахоплівае глядзельную залу і не знікае нават разам з фінальнымі акордамі.

За два дзесяцігоддзі, што існуе калектыв “Свята”, артысты далі тысячы канцэртаў у розных кутках Беларусі, у шматлікіх замежных гастрольях па гарадах Індыі, Канады, Германіі, Венгрыі, Карэі... Атрымалі некалькі прэстыжных узнагарод на міжнародных музычных фестывалях. Двойчы атрымлівалі прэзідэнцкія гранты на падтрымку развіцця нацыянальнага мастацтва. Традыцыйнымі зрабіліся выступленні перад жыхарамі пацярпелых ад аварыі на ЧАЭС раёнаў Беларусі, Расіі, Украіны. Толькі за мінулы год “Свята” дало больш як 40 такіх

канцэртаў — і самастойна, і разам з “Песнярамі”, Якавам Навуменкам ды інш.

— Да свайго юбілею, — кажа мастацкі кіраўнік ансамбля заслужаны артыст Беларусі Анатоль Капталанаў, — мы падрыхтавалі новую цікавую праграму. У яе аснове — музычныя, вакальныя, харэаграфічныя распрацоўкі арыгінальных узораў фальклору беларускага Палесся, якое з’яўляецца сапраўднай скарбніцай духоўнай культуры ўсходніх славян. Акрамя таго, у праграму ўвайшлі папулярныя песні ваенных часоў, якія па-новаму загучалі пад звонкія цымбалы, пад беларускі ражок і дуду. Гэта вельмі вядомыя і любімыя песні: “Огонёк”, “Каким ты был”, “Ехал я из Берлина”, “Смуглянка”, спецыяльна падрыхтаваныя да 60-годдзя Перамогі. Мы таксама працягваем плённа супрацоўнічаць з лепшымі прафесійнымі кампазітарамі Беларусі. Прынамсі, адбылася прэм’ера жартоўнай песні Ігара Лучанка “Аўшкі”.

Яшчэ нельга не адзначыць пранікнёны характар выканання песень цудоўнымі салістамі “Свята”: Святланай Байдак, Таццянай Багдзевіч, Васілём Сатвароным, Вячаславам Статкевічам. Віртуознай іграй на скрыпцы запамінаецца

Таццяна Карабкова. Сапраўдным завадатарам увесь канцэрт выступае Анатоль Капталанаў.

Сярод лепшых нумароў праграмы, што выклікаюць найбольшы энтузіязм глядачоў, якія і спяваюць разам з артыстамі, і прыгупваюць з танцорамі, і адно што не выскокваюць на сцэну, каб падтрымаць музыкантаў, — “Беларускія найгрышы”, “Таўкачыкі”, “Крутуха”, “Вальс”, “Застольная”...

Вокалгнненна, прынамсі, так падаецца, прамільгваюць дзве гадзіны канцэрта, — час, калі на сцэнічнай пляцоўцы пануе сапраўднае свята.

Ясь КАВАЛЕВІЧ
Фота аўтара

«ЛАСНАЯ ПЕСНЯ» ЎРАЗІЛА

У Мінскім дзяржаўным каледжы мастацтваў здавалі экзамен студэнты аддзялення народнай творчасці. Экзамен — дзяржаўны. Глядзельная зала была запоўнена шчыльна. Рэжысёр М. Бялян, мастацкі кіраўнік аддзялення, узяў для пастаноўкі “Лясную песню” Лесі Украінкі — п’есу складаную, філасофскую, якую на Беларусі і прафесійныя тэатры не ставілі. Напачатку М. Бялян адчуваў супраціўленне студэнтаў: ім цяжка было разабрацца ў п’есе, не ўсё было зразумела. Але за гады пра-

цы з моладзю, адчуўшы магчымасці і здольнасці сваіх выхаванцаў, М. Бялян змог падысці да слухнага выбару і пераканаць, што яны здатныя ўвасобіць гэтую надзвычай прыгожую, паэтычную, пабудаваную на фальклорным матэрыяле драму.

Дарэчы, і з папярэднім выпускам, 4 гады таму, М. Бялян паставіў не такую ўжо лёгкую для студэнцтва п’есу “Дзіўная місіс Сэвідж” Дж. Патрыка. І студэнты паказалі сябе з самага лепшага боку. Сведчанне таго — адразу тры трыбы прынятыя ў мінскія тэатры: Г. Салаўёва і Д. Майсейчык — у Маладзёжны, В. Барчэўская — у Новы драматычны.

Вось і “Лясная песня” ўразіла... Як ні складзецца далейшы творчы лёс выпускнікоў, але паказалі яны сябе годна.

Кацярына МАЛЮЦІНА

ЧАС ВЫБІРАЕ

З надыходам новага тысячагоддзя перад творчай інтэлігенцыяй паўстала пытанне: якім мусіць быць мастацтва XXI стагоддзя, у якім напрамку яму развівацца? У мінулым — стракатая панарама эпох, стыляў, працэсаў, з’яў, за плячыма — супярэчлівае XX стагоддзе. Чаго чакаць ад мастацтва цяпер?

Філасофы сівярджаюць, што гісторыя рухаецца па спіралях і з кожным новым вітком паўтарае павевы мінулага. Так і культура XXI стагоддзя прапускае праз сваю прызму дасягненні папярэдніх эпох, аб’ядноўваючы надта разнародныя з’явы. Асноўныя творчыя пошукі людзей мастацтва ляжаць у галіне сінтэзу, прывядзення да адной роўніцы традыцый “дагістарычнай” эпохі і далэкафоннай традыцыі XX стагоддзя. Пад сцягам дыялектычнага адзінства прашлегаласцей (і зноў філасофія!) — спалучэння архаікі і мадэрна — пачало сваё шэсце мастацтва новага тысячагоддзя.

Пошукі выдзіраюць розныя, але з цягам часу застаецца толькі самае яркае і дасканалое.

З музычных навінак, што запалі ў сэрцы слухачоў — вакальна-сімфанічная паэма “Кахаю...” кампазітара Алены Атрашкевіч і паэтысы Таццяны Мушыńskiej. Яна стваралася на працягу 2002–2004 гг., і ўвосень 2004-га ўпершыню была прадстаўлена шырокай аўдыторыі Дзяржаўным камерным хорам РБ (мастацкі кіраўнік Н. Міхайлава, салісты Т. Вайтовіч — сапрана і С. Лазарэвіч — барытон). Паэма сёлетняй вясной прагучала па тэлебачанні. Твор “жыве”: у бліжэйшы час плануецца яго выкананне ў Магілёве (з удзелам сімфанічнага аркестра і хору магілёўскай харавой капэлы пад кіраўніцтвам С. Лішчанкі), а таксама ў Маладзечне (з удзелам сімфанічнага аркестра музычнага вучылішча пад кіраўніцтвам Р. Сарокі). Час кажа сваё важнае слова і адбірае лепшыя ўзоры для стварэння дзеля будучыні беларускага мастацтва.

А на пачатку лета ў Малай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі адбылася прэм’ера музычнага перформансу “Мора” кампазітара Ганны Кароткінай і Таццяны Мушыńskiej. Твор адлюстравуе пераемнасць старадаўняга і сучаснага ў мастацтве і аб’яднаў у сабе прыкметы некалькіх жанраў: манаоперы, містэрыі, маналога. У таямнічым слове “перформанс” — і свяшчэннае дзейства, і сакрамент, і глыбіня асабістага...

“Мора” выклікала цікавасць і выканальніцкім складам: фартэпіяна — Г. Кароткіна, віяланчэль — Я. Мікляеў, ударныя — А. Новікаў існуюць у непарыўнай сувязі. Але асаблівую ўвагу прыцягвае спявачка В. Сотнікава. Яе патэтычная, працуючая акцёрская ігра стварыла вельмі праўдзівы, псіхалагічна дакладны вобраз цэнтральнай фігуры ўсяго дзейства — жанчыны.

“Мора — стыхія, не падуладная чалавеку, але ж і музыка — стыхія. І пачуцці чалавека закаханага маюць тую ж прыроду, той жа магутны ірацыянальны падсвядомы пачатак, не заўсёды падуладны волі асобы. Пра мора, пра музыку, пра каханне — наш спектакль”, — заўважае Т. Мушынская, аўтар вербальнага афармлення твора.

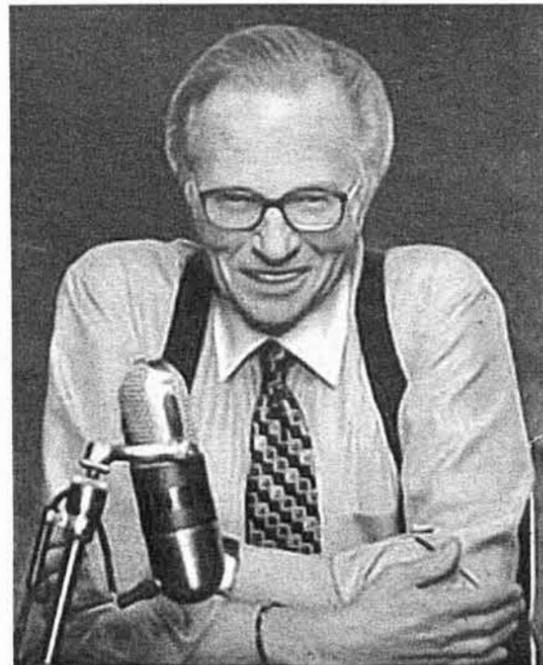
Думаю, вакальна-сімфанічная паэма “Кахаю...” і музычны перформанс “Мора” — яшчэ адна прыступка да Алімпа, якім уяўляецца Беларускае Мастацтва Будучыні.

Кацярына КРУГЛІНСКАЯ

Знакамітыя землякі

ЖУРНАЛІСТ НЕ МЯНЯЕ ПРАФЕСІЮ

Некалькі месяцаў таму ў буйнейшых выданнях планеты з'явіліся звесткі аб новым кантракце зоркі CNN, тэлеведучага Лары Кінга. У гэтым годзе яго заробак складзе каля 14 мільёнаў долараў. Акрамя астранамічнай сумы, яго працоўны дагавор прадугледжвае прыбытак ад часткі акцый AOL Time Warner, свабоднае карыстанне самалётам тэлекампаніі і сродкі на ўсе новыя праекты. Гэткім чынам сп. Кінг стаў самым высокааплачым журналістам у гісторыі чалавецтва. Аўдыторыя шоу King LIVE ("Кінг у прамым эфіры") налічвае пяцьдзсят мільёнаў чалавек і штомесяц павялічваецца. Існуюць дзсяткі ягоных фан-клубаў, яму прысвечаны сотні старонак у Інтэрнеце. Прыхільнікі ведаюць назубок ягоную біяграфію — але толькі з раняга дзяцінства; няшмат хто здагадваецца, якой краіне ЗША абавязаны сваім самым імпазантным "энкарам"...

На чым грунтуецца поспех гэтага ўжо немаладога, трохі стомленага чалавека? Пэўна, на тым, што ён няўхільна трымаецца галоўных пастулатаў журналістыкі: аб'ектыўнасці, бесстароннасці, высокага прафесіяналізму. Свае пытанні фармулюе бездакорна дакладна, не ўчыняе свайму гасцю іспыту ці выпрабавання, ва ўсім трымаецца меры і такту. Умее пранікаць у самую сутнасць з'явы ці сітуацыі. Яму дадзена суперажываць суразмоўцу і таму праяўляе сябе з найлепшага боку.

Лары можа быць усялякім: забаўным, гарэзлівым, іранічным. Любіць задаваць незвычайныя, амаль каверзныя пытанні. Разам з гасцем думае, жартуе і сумуе. Але заўсёды ставіцца да яго з павагай і карэктнасцю. Тым не менш, Лары клічуць "ветэранам палітычнае антрапалогіі", а часам і проста "патрашчэлем" за ўменне "раскрыць" суразмоўцу.

Можна не пералічваць усіх тых прэстыжных прэмій, лаўрэатам якіх стаў Лары за сваю амаль ужо 50-гадовую журналісцкую кар'еру. Але варта адзначыць хоць бы некаторых яго суразмоўцаў: Тоні Блэр, Марлон Брандо, Міхаіл Гарбачоў, Майкл Джордан, Джон Кенэдзі, Маргарэт Тэтчэр, Моніка Левінскі, Пол Макартні, Ясір Арафат, Уладзімір Пуцін... а таксама ўсе прэзідэнты Злучаных Штатаў, пачынаючы з Форда. Увогуле, у таў-шоу пабывалі шматлікія лідэры краін свету. Па яго жыцці літаральна можна пісаць дапаможнік для маладых журналістаў "Як працаваць так, каб зарабіць мільёны".

Канечне, сп-р Кінг дужа шмат працуе. Але не адмаўляе ў тым, што для дасягнення гэтых вышыняў трэба быць яшчэ і вельмі ўдачлівым чалавекам. "Я — вячунчык, улюблёнец лёсу, — кажа пра сябе Лары. — Любы чалавек, які дасягнуў поспеху і не кажа, што яму папашавава — лгун".

...Напружаная штодзённая праца не праходзіць бясплёдна: Кінг перажыў інфаркт і аперацыю на сэрцы, пасля чаго стаў больш цаніць здароўе і радавацца жыццю. А дзсяць гадоў таму ў Нью-Йорку, ля крамы Ціфані, ён сустрэў жанчыну, якая, па словах Лары, крута змяніла яго жыццё. Нягледзячы на 9 жлобаў, грамадзянскіх і "звычайных", гэты стаў, бадай што, самым шчаслівым.

Яго жонка Шон Саусвік падаравала яму двух сыноў. Стаўшы бацькам у 64 гады, сп-р Лары Кінг лічыць, што аніякая радасць не можа параўнацца з радасцю бацькоўства. Перад ёй блякнуць і гаснуць самыя грандыёзныя поспехі ў кар'еры — нават такія, як ягоныя.

Мікалай АНПЧАНКА

Пра што здымаць нацыянальнае кіно?

Яго вялікасць беларускі кінематограф адзначыў сваё 80-годдзе. Узрост салідны, але яго нельга назваць старэчым. Імяніннік адчувае сябе молада, бадзёра і аптымістычна, прымае падарункі і віншаванні, прымеркаваныя да круглай даты, абяцае парадаваць нас новымі поспехамі і адначасова разважае, як жыць далей, як вытрымаць жорсткую канкурэнцыю і не проста захаваць сваё аблічча, але і зрабіць яго больш дасканалым.

Да гэтых разваг запрошаны прызірлівыя крытыкі і аб'ектыўныя мастацтвазнаўцы, а таксама мы, прыхільнікі, аматары і проста неабякавыя людзі. Усіх хвалюе пытанне: пра што здымаць нацыянальнае кіно? Кіно, якое б стала падзеяй у свеце мастацтва, узрушыла душы, не пакінула б нікога безуважным. Кіно, якое б адлюстроўвала нашу ментальнасць, раскрывала духоўны свет беларусаў, абуджала іх свядомасць, выклікала нацыянальны гонар.

Патрабаванняў, вядома, шмат. Але інакш і не можа быць. Мы ж гаворым не пра якую-небудзь забаўку, а пра твор мастацтва, які павінен узбагаціць скарбонку нашай духоўнай спадчыны. На якую тэму здымаць такі фільм? Мне здаецца, самы верны ход — звярнуцца да гісторыі. Станоўчы вопыт "Анастасіі Слуцкай" гэта пацвярджае. Названую карціну праглядзелі 300 тысяч чалавек. На Беларусі нават знакаміты "Тытанік" не карыстаўся такой папулярнасцю.

Гістарычныя фільмы варта здымаць не толькі таму, што зараз яны запатрабаваны. Кожны народ мае за абавязак клопат аб сваёй гісторыі, імкнецца зберагчы сваю памяць, бо, як пісаў Ліхачоў: "Памяць — гэта не захаванне мінулага, гэта клопат пра вечнасць". Узнаўляючы гісторыю, мы узнаўляем сваю памяць. І ўжо грунтуючыся на ёй, мы пачынаем пазнаваць і паважаць сябе.

Беларуская гісторыя багатая. Кожны чуў гэтыя словы безліч разоў, і, напэўна, кожны з імі пагодзіцца. Але, каб пазнаёміцца з гісторыяй, дакрануцца да сівай даўніны, чалавек хутчэй паглядзіць кіно, чым сядзе за падручнік. Канечне, можна дастаць з паліцы кнігі Караткевіча, Іпатавай, Арлова, але не ва ўсіх хопіць часу на чытанне. Дык чаму б не экранізаваць іх?

Многія крытыкавалі "Анастасію Слуцкую" за гістарычную непраўдападобнасць. Для тых, каму хочацца дакладнасці без легендаў і мастацкага вымыслу, можна здымаць дакументальныя стужкі.

Наўнасьць гісторыі — гарант будучыні. Народу, у якога маецца гісторыя, ёсць чым ганарыцца. Такі народ нельга пакарыць. Невыпадкова заваўнікі, прыходзячы на Беларусь, стараліся вынішчыць нашу памяць, пераканаць, што ніякай гісторыі ў нас няма, ды яна нам і непатрэбна. Чужынцы ведалі: народ, што згубіў памяць, страціць годнасць і ў рэшце рэшт перастане існаваць. Вярнуць гісторыю народу — вялікая справа. Прыемна, што да яе далучаецца кінематограф.

"Анастасія Слуцкая" — адна з лепшых беларускіх карцін за апошнія гады. І ўсё ж гэта яшчэ толькі спроба зрабіць нацыянальнае кіно. Чаму спроба? На мой погляд, фільм не можа называцца сапраўды нацыянальным, бо ў ім не гучала беларуская мова. Мабыць, пра гэты недахоп успомнілі стваральнікі "Свежаныны з салютам". Іх героі карыстаюцца роднай мовай. Але "Свежаныны з салютам" — камедыя, а беларуская мова прыдатная і для сур'езных жанраў. Было б цалкам натуральна, калі б нацыянальнае кіно здымалася на нацыянальнай мове. Можна нават прапанаваць лозунг: "Беларускаму кінематографу — беларуская мова".

Яшчэ адна прапанова — не грэбаваць філасофскім кіно. Вельмі хочацца ўбачыць менавіта псіхалагічны фільм, які даследуе душу чалавека, маральныя праблемы. Няхай філасофскае кіно не для шырокай аўдыторыі, але яно здольна годна прэзентаваць краіну на міжнародных фестывалях. Доказ таму — перамога ў Канах украінскай карціны "Падарожныя".

Увогуле на пытанне: "Пра што здымаць нацыянальнае кіно?" можна адказаць проста: "Пра нас". Пра сённяшнія жыццё беларусаў, іх клопаты і радасці, характар. Пра наша грамадства з усімі яго заганамі і недахопамі, пра ўсе бялячкі і хваробы. Адным словам, "аб усім чыста, што баліць". Калі мы выпянем на свет усе існуючыя праблемы, то будзем вымушаны падумаць, як ад іх пазбавіцца. Хіба прызначэнне мастацтва не ў тым, каб прымушаць людзей думаць?

Алена КАРЫ

Міхась ПАЗНЯКОЎ

Аркестр

Колькі тонаў, колькі зыкаў
За акном празрыста-светлых!
Што за дзіўныя музыкі,
Што за казачны аркестр?!

Нават дрэвы затрымцелі
Ад пвучых гукаў тых.
Ажно птушкі анямелі
Ад цымбалаў залатых.

Адчыняю з хаты дзверы,
Выбягаю басанож:
Не магу вачам паверыць —
Гэта цёплы, звонкі дождж.

Зубры

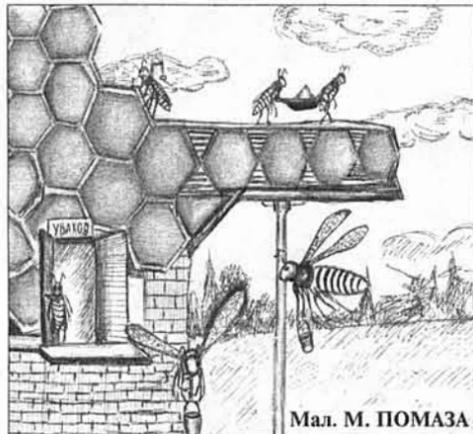
Важна ходзяць у бары
Самавітыя зубры.
На паляне, на развілку —
Нібы волаты-асілки,
Што спрадвеку збераглі
Дух няскоранай зямлі,
Сілу, гонар продкаў мужных
З дзён маркотлівых
І сцюжных.
Крокам годным, нейміручым
У бары густым, дрымучым

Ходзяць як гаспадары
Беларускія зубры.

Пчолы

Нацягнулі струны пчолы
Ад вуллёў да белых ліп,
І паплыў пад зык вясёлы
Мёд духмяністы ў вуллі.

І, гаючы, незвычайны,
Пад аркестр руплівых пчол,
Водар звонкі і янтарны
Ахінуў усё найкол.

Мал. М. ПОМАЗА

Лёля БАГДАНОВІЧ

«Кабрыялет»

Сеў Арцёмка за баранку
І павёў кабрыялет.
Закрычала маці з ганку:
«Не спазніся на абед!»

Дзень круціў баранку хлопец.
К вечару прыбег дамоў:
«Ну, на сёння, мабыць, хопіць.
Адпачне хай бервяно».

Скок-паскок

Скача шпаркая вавёрка —
Скок-паскок.
Вельмі порстка, вельмі лоўка —
Скок-паскок.
Так з галінкі на галінку —
Скок-паскок.
Дабярэца праз хвілінку
На вяршок.
У вавёрачкі-рыжунькі
Ёсць сям'я.
Дзве дачушкі-прыгажунькі,
Як сама.
І маленькі сын-пацеха.
Вельмі ласы да арэхаў.
Трэба рыжанькай арэшкаў
назбіраць,
Каб не сумна было зімку
зімаваць.

Тацяна СУЧКОВА

Лічылка

Пачынай са мной лічыць:
Раз — над садам жук ляціць,
А за ім другі і трэці,
А чацвёрты — гэта вецер,
Хмарка ў небе — будзе пяць...
Я сяброў іду шукаць.

Крыніца

У бары звініць крыніца,
Над вадой ляціць сініца,
Запытаць у рыбка хоча,
Дзе хаваецца званочак?
Рыбка плавае, маўчыць,
А вада звініць, звініць...

Жук

Жук у поле прыляцеў,
Крыльцамі зашамацеў:
— Жу-жу-жу, —
Гудзеў ён звонка,
У траве лічыў рамонкі.

Валянціна АНКУДЗІНАВА

Баязлівыя гусі

Гарлапаняць нашы гусі:
— Га-га-га! Ой, Рэкс укусіць!
Рэкс бурчыць: — Чаго крычаць?
— Я вас клічу пагуляць!

Клапатлівая Віка

Віка маму папрасіла:
— Дай мачалку мне і мыла,
Нашу свінку буду мыць,
Хопіць ёй мурзатай быць!

Мал. М. ЛАЙКОВАЙ

Рэкс — баязлівец

Кацяняткі з Рэксам скачуць:
— Пагуляй ты з намі ў мячык!
— Пагуляй бы з вамі трошкі,
Ды баюся злоснай кошкі!

Пеўнік

Пеўнік зерне ўсё дзяўбе,
Кліча курак да сябе:
Ко-ко-ко, ку-ка-ра-ку!
Дам я вам па чарвяку!

Вожык і Мышка

Казка

Пасябраваў Вожык з Мышкай. Аднойчы ён запрасіў сваю сяброўку ў госці. Цалюткі вечар частаваў рознымі прысмакамі: і сусанымі грыбочкамі, што назапасіў увосень, і дзічкамі-невялічкамі, сабранымі пад яблынькамі ды грушынамі. У Мышкі аж вочкі ва ўсе бакі разбягаліся ад Вожыкавых пачастункаў. І таго паспытае, і гэтага, а Вожык адно і ведае,

што раз-пораз падсыпае ў талерку новую жменьку смакаты. Бадай, дагэтуль ніколі ў жыцці нічога падобнага не грызла Мышка. О то ж і наелася! Ледзьве да сваёй норкі давалаклася. А калі развіталася з Вожыкам ды дзякавала за пачастунак, то запрасіла яго ў госці да сябе.

Вожык абяцаў зазірнуць на наступны дзень. Але з раніцы пайшоў

дождж. Ён ліў як з вядра, не перастаючы ні ўдзень, ні ўвечар. Тое ж паўтарылася і назаўтра. Калі ж дождж не суняўся і на трэці дзень, Вожык не вытрываў. «Трэба ісці», — сказаў сам сабе. Маўляў, падумаеш, іголки намкнуць. Пакуль будзе гасцяваць у Мышкі, высахнуць. А надыдзе час дамоў вяртацца, можа, ужо і дажджу не будзе.

Датупаў да норкі, дзе жыла Мышка, асцярожненька пагрукаў у дзверы. Выглянула яго сяброўка з акенца і аж запішчала ад радасці:

— Заходзь хутчэй, шаноўны, я так рада дарагому госцю!

Вожык памкнуўся пыскай у дзверы, што вялі ў норку, аднак, апроч пыскі, больш нічога Вожыкавага туды не лезла. Паспрабаваў прасунуць уперад лапкі, але тады ўжо не заставалася месца для пыскі. Як ні пчаміўся — нічога не атрымлівалася.

— Адчыні пырэі дзверы, — папрасіў Вожык Мышку.

— Не магу, — прапішчала тая. — Яны і так ужо насцеж.

Мышка і папраўдзе была невінаватая, а вось Вожык пакрыўдзіўся. Так і паплёўся непачаставаны дахаты. Мокры, галодны і злы, прыйшоў у сваю норку. І з таго часу так разлаваўся на Мышку, што і дагэтуль, як убачыць яе, гатоў самую з'есці. Відаць, заместа тых Мышкіных прысмакаў, да якіх некалі не змог дабрацца.

Анатоль ЗЭКАЎ

Мал. М. ЛАЙКОВАЙ

Свяціся, «Святлічка»!

«Святлічка» — гэта Беларускае літаратурнае згуртаванне старшакласнікаў у горадзе Баранавічы. Яно было створана ў верасні 2004 года. Кіруе ім паэт Алесь Бакач. Кожны тыдзень тут чытаюць свае вершы і апавяданні, слухаюць кампакт-дыскі і глядзяць відэазапісы з беларускімі песнямі. Падчас школьных канікул сябры «Святлічкі» наведваюць сталічныя літаратурныя музеі, сустракаюцца з беларускімі пісьменнікамі. Вынікам іх творчасці стаў аўдыёдыск, на якім гучаць вершы і два апавяданні ў выкананні аўтараў. Акрамя таго, на дыску можна прачытаць тэксты гэтых твораў, пазнаёміцца з летапісам «Святлічкі», паглядзець яе фотаальбом. Хочацца пажадаць маладым творцам натхнення і дасягнення новых творчых вышынь. А чытачам «ЛіМаняці» прапануем пазнаёміцца з творамі сяброў суполкі.

Іван СЯКЕРЫН

***

Кастрычнік. Ціхі вецер дзьме пакрыху.
Хавае сонца твар за дом. Знарок
я назіраю, як гусецца змрок,
часопіс загарнуўшы або кнігу.

Калі фатон апошні робіць крок,
вакол няма ні ляманту, ні крыку.
Вялізную на небе бачу крыгу,
натомлены напружваючы зрок.

Чырвоны шар зайшоў. І сернады
гучыць урываек недзе. Тугаплаўка
даецца думка. Пада мною лаўка,
абсыпаная сімвалам Канады.

Ірына КРЫКАЛА

Святая Мова

Калісьці, акрываўленая, ты
прайшла кругі не Дантавага пекла:
з табой гарэлі вёскі, гарады...
А ты, аднак, Святая, уваскрэсла.

Я бачу ледзь прыкметныя сляды
і адчуваю пах сухой бярысты.
Дарэчы, Час не знік той Залаты —
ён у стагоддзях заблукаў няпростых.

Там зорнае святло ўдалечыні...
Мая Радзіма, там Твая аснова!
Не згаснуць твае словы-прамяні!
Цябе адродзім мы, Святая Мова!

Вось ужо на працягу некалькіх стагоддзяў галоўны праваслаўны храм Беларусі — Мінскі Свята-Духаў кафедральны сабор упрыгожвае гістарычны цэнтр сталіцы. “У ім рэгулярна здзяйсняе богаслужэнне Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Філарэт, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі”, — зазначыў клірык Мінскага Свята-Духава кафедральнага сабора, дырэктар нядзельнай школы, выкладчык Мінскай духоўнай семінарыі і акадэміі, рэферэнт Мінскага епархіяльнага ўпраўлення па пытаннях гісторыі, іерэй Феадор Крыванос. Сабор узвялі ў 1633—1642 гадах — у якасці галоўнага храма каталіцкага жаночага кляштара бернардзінак. Да пачатку XVII стагоддзя тут знаходзіўся праваслаўны манастыр у імя святых Касмы і Даміяна. У сярэдзіне XIX стагоддзя кляштар зачынілі, а будынак аддалі манастыру. І ў 1870 годзе Свята-Духаў храм атрымаў сваю сённяшнюю назву.

Самая каштоўная святыня

У 1991 годзе напярэдадні святкавання Сабора Беларускіх Святых, Свяцейшы Патрыярх Маскоўскі і ўсяе Русі Алексій II падчас першага ў гісторыі Рускай Праваслаўнай Царквы візіту ў Беларусь здзейсніў Усяночнае няспанне ў саборы і ўзнагародзіў яго правам служэння Боскай літургіі з Царскімі варотамі. А ў 1999 годзе ў Свята-Духавым кафедраль-

Мінскі КАФЕДРАЛЬНЫ САБОР

Сімвал сталіцы

У той час было сабрана шмат святых, сярод якіх — ікона свяціцеля Нікіты, епіскапа Наўгародскага (з часткай яго мошчаў), партрэт свяціцеля Ціхана Задонскага, а таксама чатыры пасрэбраныя крыжы. На галоўным прастоле Свята-Духава храма знаходзілася старажытнае Евангелле, якое ў 1582 годзе асабіста перапісаў Слуцкі князь Юрый Алелька.

“У 1918 годзе манастыр зноў зачынілі. Спыніліся і богаслужэнні ў саборы. Новая ўлада загадала абсталяваць будынак пад спартыўны зал для пажарнай каманды, які затым аддалі пад архіў, — з сумам адзначае Феадор Крыванос. — Частку храма прыстасавалі пад перасыльную турму, у якой утрымлівалі раскулачаных сялян. Праз дваццаць гадоў было прынята рашэнне аб знісенні будынка. Перад уваходам у святыню расклалі каспёр з царкоўнай літаратуры, а поблізу збілі высокую трыбуну. Старажылы прыгадваюць выступленне аднаго з ідэолагаў “архітэктурных чыстак”, які заявіў, што не сядзе з гэтага месца, пакуль не будзе разбурана “логава народнага адурманьвання”. Спускаючыся з трыбуны, прамоўца нібыта спатыкнуўся, паваліўся і зламаў абедзве нагі. Храм застаўся, але з яго вежаў знялі крыжы, замест якіх уладкавалі чырвоныя сцягі. Праўда, на другі дзень іх сарваў вецер”.

Богаслужэнні аднавілі ў 1943 годзе. У храме ўсталювалі новыя трохузроўневыя іканастас, унеслі абразы. А праз два гады тут з’явілася старажытная святыня — Мінскі вобраз Божай Маці. Рэліквію прывезлі са Свята-Петра-Паўлаўскага сабора, што на Нямізе. Менавіта яе ўбачылі гараджане на водах Свіслачы ў далёкім 1500 годзе. Ікона была напісана Святым Апосталам і Евангелістам Лукою. На Русі яна вядома з часоў прыняцця праваслаўнай веры. Паданне паведамляе, што абраз каля пяцісот гадоў захоўваўся ў Дзесяцінай царкве Кіева. Падчас татарскага набега горад разрабавалі, а святыню кінулі ў Днепр. Пазней яна прыплыла па рацэ супраць цячэння (больш 550 кіламет-

раў) у Мінск, дзе 13 жніўня жыхары заўважылі яе дзякуючы здзіўнаму зіхаценню.

У гонар згаданай з’явы Мінск атрымаў герб: на блакітным небе сярод анёлаў — Маці Божая. Гэта і ёсць тая самая ікона Богамаці, якая бласлаўляе горад. Нягледзячы на трагічныя з’явы XX стагоддзя, пасля пэўнага перапынку старажытны герб зноў служыць сімвалам нашай сталіцы, і не толькі... Паводле слоў Феадора Крываноса, ён — своеасаблівы помнік незвычайнай падзеі, якая адбылася пяцьсот год таму, і своеасаблівая візітная картка Свята-Духава кафедральнага сабора.

Ці можна ўвайсці ў... царства Божае

Праваслаўная царква заўжды сведчыла аб Хрысце, распятым і ўваскрэслым, і нагадвала чалавеку пра тое, што ён — стварэнне Божае і жыве на зямлі толькі на працягу пэўнага часу. “Калі чалавек памірае, ён пакідае ўсё, што звязвала яго з матэрыяльным светам: аўтамабіль, кватэру, медалі, посуд, — заўважае айцец Феадор. — І тут паўстае пытанне: навошта ён жыў, калі зараз яму нічога не трэба, калі немагчыма ўзяць з сабой ніводнай рэчы. Аднак, высвятляецца: ёсць тое, што застаецца назаўсёды, — гэта

тыя якасці, якія рабілі чалавека Чалавекам. У кафедральным саборы да кожнага прыхаджаніна падыходзяць з увагай. Рэгулярна ладзяцца гутаркі з тымі, хто плануе пахрысціцца альбо павянчацца. Кожнаму тлумачаць, як трэба рыхтавацца да таго ці іншага таінства. “На жаль, пакуль не многія людзі сур’ёзна ўспрымаюць тое, што ім гаворыш”, — прызначае айцец Феадор.

“У храме існуе двухгадовая нядзельная школа, у якой Закону Божаму навучаецца каля 120 дзяцей. Першая група аб’ядноўвае хлопчыкаў і дзяўчынак ва ўзросце ад 6 да 9 гадоў, а другая — 10 — 14-гадовых. Потым многія з іх паступаюць у Духоўную семінарыю, — тлумачыць Феадор Крыванос. — Некаторыя праслужваюць у царкве ў якасці іпадзяканаў, панамароў, альбо спяваюць у царкоўным хоры”.

У нядзельнай школе паралельна з дзецьмі займаецца група бацькоў. Ім выкладаюць тыя ж дысцыпліны, толькі на іншым узроўні. “Калі сям’я набожная, вывучэнне Закона Божага ідзе на карысць дзецям, — упэўнены клірык. — А калі бацькі жывуць без веры, то наша навучанне, як сведчыць практыка, мала што дае”.

ным саборы справілі царкоўнае праслаўленне дваццаці трох новапакутнікаў, загінуўшых у XX стагоддзі.

Адзначу, што сёння Свята-Духаў кафедральны сабор вельмі багаты на прыдзелы і прастолы. З паўночнага боку храма ўладкаваны прыдзел у гонар святой Вялікапакутніцы Варвары. У ім размешчаны часткі святых мошчаў угодніцы Божай. Акрамя таго, у паўднёвым краі сабора размешчаны прастол у гонар Казанскай Божай Маці. Каля паўночнай сцяны храма знаходзіцца рака з мошчамі праведнай Сафіі, княгіні Слуцкай, а таксама прыдзел у гонар святых Мяфодзія і Кірылы, які выконвае функцыі хрысціянскай царквы. Аднак, бяспрэчна, самае каштоўнае, што адбываецца ў храме, — гэта Святая Еўхарыстыя, Таінства Прыгасця. Яно ладзіцца кожны дзень у час літургіі і стварае найвялікшую святыню любой праваслаўнай царквы”, — упэўнены іерэй Феадор. І кафедральны сабор — не выключэнне.

Напрыканцы гутаркі Феадор Крыванос пажадаў нашым чытачам захоўваць радасць у сваім жыцці, нягледзячы на ўсе цяжкасці і выпрабаванні.

Таяцяна ДРЬК
Фота Юлі ЛАТУШКІНАЙ

БЕЛАРУСКІ СЛЕД НА БАЛКАНАХ

Завяршыліся юнацтва і стагоддзе

Нарадзіўся Аляксандр Сапега 2 верасня 1773 г. у сям'і палкоўніка Юзафа Сапегі, які паходзіў са старадаўняга княскага роду. Самым вядомым прадстаўніком гэтага моцнага радавога дрэва быў, канечне ж, Леў Іванавіч Сапега (1557—1633) — палітычны, грамадскі і ваенны дзеяч Вялікага княства Літоўскага. Малалеткам яго аддалі на выхаванне ў Нясвіжскі двор Мікалая Радзівіла Чорнага, а праз колькі часу адправілі юнака на вучобу ў Лейпцыгскі ўніверсітэт. Па яго заканчэнні Сапега вярнуўся на радзіму, дзе пасля займаў самыя высокія пасады: каралеўскі пісар, падканцлер ВКЛ, канцлер. Варта дадаць, што ён спрычыніўся да падрыхтоўкі і выдання 3-га Статута ВКЛ і стварэння Трыбунала, як найвышэйшай судова-апеляцыйнай інстанцыі дзяржавы.

Моцныя гены такога продка аказалі свой уплыў і на Аляксандра. Ды яшчэ ягонае цётка па лініі бацькі Ганна Ябланоўская. У сваім маёнтку Семіцкі яна сабрала вялікую калекцыю мінералаў і заснавала акушэрскую школу.

Таму не дзіва, што любоў да навук і жаданне спасціжэння таямніц свету праявіліся яшчэ ў раннім дзяцінстве, калі Аляксандр гартаў кнігі з бацькоўскай бібліятэкі ў маёнтку Коцк (пад Брэстам) або разглядаў камяні з калекцыі цёткі. Аднак дзяцінства і юнацтва скончыліся разам з заканчэннем XVIII ст., і ўжо на пачатку XIX ст. Аляксандр Сапега становіцца заўзятым вандроўнікам. Ён пабываў на Балканах — у Істрыі, Далмацыі, Герцагавіне, якія на той час знаходзіліся пад турэцкай уладай.

Па ўзбярэжжы Ядрана

Вядома, што 3 ліпеня 1804 г. на пасяджэнні Ліонскай акадэміі навук, літаратуры і мастацтва натураліст А. Сапега рабіў даклад аб узьходжанні разам са сваёй групай на адну з найвышэйшых вяршынь Альп — Мон-Сені. Старшынстваваў на тым пасяджэнні француз Ж. Э. Жылбер (1741—1814; па іншых звестках — 1714—1816) — вучоны-прыродазнавец, урач, заснавальнік першай на Беларусі медыцынскай акадэміі (1776—1781). Рукапіс даклада А. Сапегі (на польскай мове) захоўваўся ў архіве вышэй-памянёнай акадэміі да сярэдзіны 20-х гадоў XX ст.

Зрэшты, "Вандроўкі па славянскіх краях Аляксандра князя Сапегі ў 1802 і 1803 гг." аўтар выдаў на французскай мове ў 1808 г. у Парыжы; па-польску яны былі выдадзены двойчы: у 1811 і 1856 гг. Кніга ўяўляе сабой... лісты да Жана Эмануэля Жылбера, у якіх вандроўнік распавядае пра гісторыю, побыт і звычай тых славянскіх народаў, сярод якіх яму давялося пабываць.

Сапега выпраўляецца ў Далмацыю, на

XIX ст. можна ўявіць як час вялікіх вандровак і значных адкрыццяў. Цікаўнасць да навук была такой моцнай, што маладыя людзі розных саслоўяў шчыра імкнуліся ўкласці свае імпульсы і веды ў разнастайныя галіны навук (да прыкладу, займаючыся адначасова... хіміяй, матэматыкай і літаратурай, альбо геаграфіяй, антрапалогіяй, біялогіяй і славеснасцю і т. п.). Адна за адной ладзіліся навуковыя экспедыцыі і на поўдзень, і на поўнач імперыі. З тых, хто спрычыніўся да справы "паслужыць на карысць Айчыны", быў і наш зямляк Аляксандр Сапега.

ўсходняе ўзбярэжжа Ядрана (так раней называлася Адрыятычнае мора). І ў гэтым яму дапамагае рускі консул у Трыесте, які для бяспекі Аляксандра Юзафавіча з таварышамі суправаджае іх на судне да вострава Кірк. Наш герой пабываў на ргунтых рудніках Індры — тады адзіныя ў Еўропе, — і належалі яны аўстрыйскаму імператару. Потым Сапега спускаецца ў руднікі, покуль яго, непрытомнага, не выцягнулі адтуль вярхоўкамі. А праз колькі часу ён ужо выпраўляецца морам на поўдзень праз каменяломні Кападзістрыі, Ізоліна, Пірана і вострава Брыюлі, адкуль венецыянскія купцы вывозілі мрамор для сваіх каналаў і статуі. Вандроўнік і навуковец з Беларусі назірае і аналізуе прыроду начнога свячэння мора, асабліва сці мясцовага мрамору і шпату.

Па дарозе ён наведвае буйнейшую мануфактуру ў Харватыі — цукровую фабрыку, аднак яна не ўразіла яго: цукровая прамысловасць у Расійскай імперыі таго часу ўжо была на вельмі высокім узроўні. "На фабрыцы няма новых нам спосабаў вытворчасці і новых машын", — занатоўваў у падарожным сшытку гасць.

На востраве Велья ён цікавіцца звычаймі, паводзінамі, спевамі і адзеннем жыхароў, параўноўваючы тых з... задняпроўскімі казакмі. На востраве Раб у бібліятэцы мясцовага праваслаўнага епіскапа, які выдаў азбуку і слоўнік глаголіцай, ён бачыў старажытныя рукапісы, арыгіналы якіх даўно загінулі. А ў Задары ў гісторыка графа Стратыка — найкаштоўную калекцыю гербаў славянскіх родаў і калекцыю старадаўніх бюстаў і статуі. Зрэшты, цікаўнасць да помнікаў была такой магутнай, што наш зямляк вытрываў пакутлівае 5-гадзіннае вандраванне па возеры і рацэ Керке да возера Скардона (Прокляна), каб толькі ўважліва разгледзець зруйнаваны даўняй сталіцы рымскай правінцыі Лібурніі Скардоны (Скрадуна). Што толькі ні трапілася на вочы вандроўніку: і надмагільныя камяні з выявамі сцін баёў і палявання, і разбураныя храмы, і статуі паганскіх багоў, і многае іншае. Усё гэта А. Сапега, як навуковец, занатоўваў, даследаваў, параўноўваў...

Сюжэт для кіно?

У сваіх вандраваннях давялося яму вытрываць і шмат нягод. Да слова кажучы, сучасны ўсцудзісны аўтар на гэта сказаў бы: вольны паварот сюжэта, можна і кіно здымаць...

Пераход праз турэцкую мяжу быў тады вельмі небяспечным, і для таго, каб здзейсніць падобную задуму, А. Сапегу давялося пераапрацуць у адзенне, якое насілі ў турэцкай правінцыі і выдаць сябе за жыхара далмацкага гандлёвага горада Дуброўніка. Другім разам, каб аглядзець знакаміты рымскі мост у г. Мостар, вандроўніку давялося не толькі пераапрацуць, але і па мусульманскім звычай пагаліць галаву.

Што часта падкрэсліваў Аляксандр Юзафавіч у сваіх нататках, дык гэта гасціннасць многіх народаў, у тым ліку і баснійскіх славян. Ён назваў іх "самым прыгожым, самым ахайным і чыстасардэчным народам Еўропы". Распавядаў, што ў некаторых мястэчках сяляне спецыяльна будуць дамы для

вандроўнікаў, дзе тыя могуць пераначаваць бясплатна. Асабліва ён адзначаў добразычлівасць, з якой жыхары Босніі і Герцагавіны адносіліся да Расіі. Нездарма, прызнаваўся і наш вандроўнік, ён часцяком і сам выдаваў сябе за рускага. Быў такі выпадак: каб даць рады жыхарам Дуброўніка, куды ён прыбыў з караванам з г. Мостар, і дзе яго прынялі за турэцкага шпіёна, Сапега звярнуўся па дапамогу да рускага консула. Канфлікт быў шчасліва завершаны. І вось што цікава: Аляксандр Сапега спыняўся ў тым жа доме, дзе 30 гадоў таму нейкі час жыў другі беларус — нясвіжскі князь кароль Радзівіл, наш "Пане-каханку". Па землях Далмацыі вандраваў задоўга да таго і яшчэ адзін беларус — князь Мікалай Радзівіл па мянушцы "Сіротка". Было гэта, калі той рабіў пераход з Палесціны ў Егіпет, у 1583 г.

8 жніўня, 1812 г., у вёсцы Дзярэчын адбыўся няшчасны выпадак, у выніку якога загінуў Аляксандр Сапега, крыху не дажыўшы да 39-ай гадавіны. Аляксандр Юзафавіч пра жыццё кароткае, але яркае жыццё. Вядома, што яго цела ў 1821 г. перазахавалі ў маёнтку "Кодзень" (паблізу Брэста).

Дзякуючы ў тым ліку і кнізе А. Сапегі "Вандроўкі па славянскіх краях...", напчадкі змаглі даведацца пра культуру, архітэктур, эканоміку, звычай і побыт людзей, якія жылі ў Істрыі, Далмацыі, Босніі і Герцагавіне ў самым пачатку XVIII ст. Варта згадаць, што сярод ураджэнцаў беларускай зямлі, якія мелі дачыненне да вывучэння геаграфіі і этнаграфіі Балкан, былі яшчэ Восіп Хадзько (1800—1881) і Міхаіл Урончанка (1801—1855).

Першы — Восіп Іванавіч Хадзько — нарадзіўся ў Крывічах, скончыў Віленскі ўніверсітэт, служыў у рускім Генеральным штабе, па даручэнні якога рабіў геадэзічныя здымкі Беларусі, Літвы, Латвіі, а ў 1831—1834 гг. на Балканах (у цяперашняй Румыніі), на Басфоры. Быў абраны ганаровым членам Імператарскага рускага геаграфічнага таварыства, узнагароджаны залатым медалём.

Другі — Міхаіл Паўлавіч Урончанка — нарадзіўся ў Копысі ў сям'і святара. Скончыў Магілёўскую гімназію, быў на вайскавай службе. У 1823 г. займаўся геадэзічнымі здымкамі ў Літоўска-Віленскай губерні, з 1828 г. — у Малдавіі, Балгарыі, Румыніі, Сербіі. Напісаў кнігу "Агляд Малой Азіі ў цяперашнім яе стане" (ч. 1-2, 1838—1840), дзе змясціў карты і схемы. У 1843 г. быў прызначаны старшынёй па асвеце прышлага неадукаванага яўрэйскага насельніцтва. Вядомы як перакладчык. Засталіся ягоныя пераклады класічных аўтараў: "Гамлет" і "Макбет" Шэкспіра, "Фауст" Гётэ, "Дзяды" Міцкевіча і інш.

Імёны і Аляксандра Сапегі, і Восіпа Хадзько, і Міхаіла Урончанкі павінны быць упісаныя на старонкі беларускай гісторыі ў якасці асветнікаў і навукоўцаў. На жаль, звестак пра іх на сёння сабрано вельмі мала. Здзівіла тое, што ў апошнім найбольш поўным энцыклапедычным выданні "Асветнікі зямлі беларускай" (Мн., 2001) імёны Аляксандра Сапегі, Восіпа Хадзько нават не згадваюцца... І адразу ж узнікае пытанне: дык на колькіх слаўных сыноў Айчыны забліліся іх няўдзячныя напчадкі?

Вольга КУРТАНІЧ

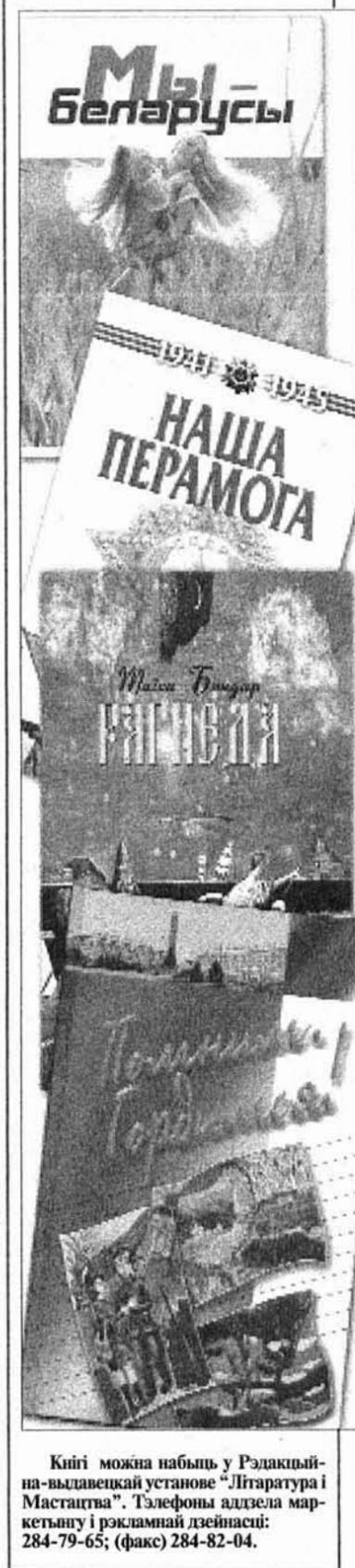
Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдакцыя на - выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва"; e-mail: minsk@lim.by Адрас у Інтэрнеце — www.lim.by

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва»

— прымае да разгляду выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі;
— выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг;
— арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.

Вул. Захарова, 19, тэл.: 284-79-65

Ліцэнзія на выдавецкую дзейнасць № 02330/0056810 ад 2 сакавіка 2004 года, выдана Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Кнігі можна набыць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва". Тэлефоны адрэса маркету і рэкламнай дзейнасці: 284-79-65; (факс) 284-82-04.

Саламяная казка

200-годдзе з дня нараджэння Ганса Хрысціяна Андэрсена, славутага аўтара самых любімых намі казак, адзначаецца ў свеце надзвычай маштабна. Святкаванні пачаліся 1–2 красавіка ў Капенгагене, а закончацца 6 снежня ў Адэнсе. Напрыканцы мінулага месяца свята крочыла ў Беларусь. З 24 па 31 ліпеня ў Мінску і яго наваколлі прайшоў II Міжнародны семінар саламянага мастацтва, прысвечаны юбілею вялікага казачніка.

У гэтыя цёплыя летнія дні да нас завіталі госці з усёй Беларусі, а таксама далёкага і блізкага замежжа, каб паказаць сваё майстэрства і павучыцца майстэрству ў іншых.

“Прапанаваць выставу саламяных вырабаў ніхто яшчэ не паспеў, — адзначыла ўдзельніца семінара Святлана Аляксандраўна Іоська. — Такім чынам Беларусь заявіла аб сабе дзякуючы залатой саломцы. — А потым Святлана Аляксандраўна прыгадала пачуцця ад замежных турыстаў словы, якія яе вельмі уразілі: — У вас сапраўды міралюбівая сонечная краіна, бо прадстаўляючы яе, вы дэманструеце не калекцыю зброі, а залатое харавісто саломкі”.

Пачаўся семінар урачыстым адкрыццём выставы саламяных вырабаў у мастацкай галерэі бібліятэкі імя Пушкіна. А 30 ліпеня, па заканчэнні майстар-класаў, на базе Беларускага дзяржаўнага музея архітэктуры і побыту, што знаходзіцца ў вёсцы Азяршчына пад Мінскам, прайшоў пленэр.

“Цэнтральная Беларусь” — менавіта так называюць месца, дзе стваралі скульптуры з саломкі ўдзельнікі семінара. Нягледзячы на невыносную спеку летняга дня, на пляцоўцы нараджаўся цуд. І неўзабаве на зялёнай траве пльылі два лебедзі, крылы якіх упрыгожвала залатое калоссе (іх стварылі Марыя Краўчук, яе вучаніца і Морган Оуэн Стэйлі), спяваю на галінцы салавейка (Святланы Чэрыкавай, Наталлі Дамінікавай, Вікторыі Ільніцкай і Алесі Па-

тоўскай), зіхацела ёлка з пацкамі — героямі казак “Рамонак”, “Кашалёк і манетка”, “Мудры ліхтар”, “Марскі змей”, “Салавей” (Тамары Камко, Людмілы Царыкевіч, Жаны Розум, Волгі Раманенкі), паважна выступаў крот (Веры Салдатавай), сціпла склала далонькі Дзюймовачка (Нэн Рохан, Волгі Луставай, Наталлі і Ані Дамінікавай, Луіс Патрык), а потым распусцілася незвычайная кветка — тая самая, у якой нарадзілася дзюўчынка (праца Ніны

Кузняцовай, Людмілы Валеевай і Тамары Разінскай).

Калі з рук выкладчыцы 163-й сярэдняй школы горада Мінска Алены Шабуні, яе вучаніцы Волгі, амерыканкі Нэн Рохан, Тамары Зосімавай, Брыжыт Вільдэнхоў і Веры Салдатавай з’явіўся пеўнік, на даяглядзе ўзнікла вясельная працэсія. Неспадзявана замежныя госці атрымалі магчымасць не толькі зняць на плёнку вя-

селле, але і паўдзельнічаць у ім — яны выйшлі з пеўнікамі сустрэцца маладых.

Але ж самымі галоўнымі на пляцоўцы былі цар звяроў (у выкананні сямейнай дынастыі Агафоненкаў і Таццяны Ракавец) і вялікі алень (Любові Сілівончык, Раісы Раманені, Людмілы Валеевай і Пітэра Шэлі).

На пытанне, ці не перашкаджаў стварэнню інтэрнацыянальных работ моўны бар’ер, усе адказвалі: “Наша справа не патрабуе перакладу — мова саломкі зразумелая ўсяму свету”.

На гэтым мерапрыемстве часу для кантактаў ва ўсіх удзельнікаў было шмат. Цікавыя людзі, цікавыя лёсы... Як высветлілася, многіх утрымлівае менавіта саломка.

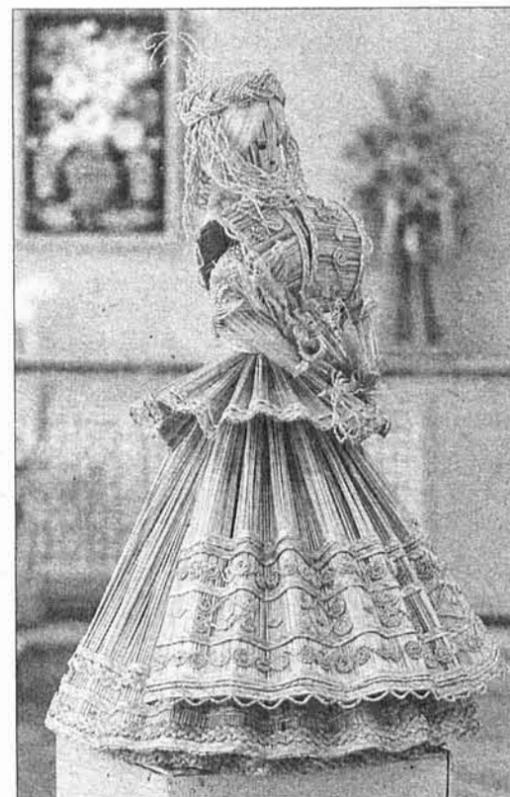
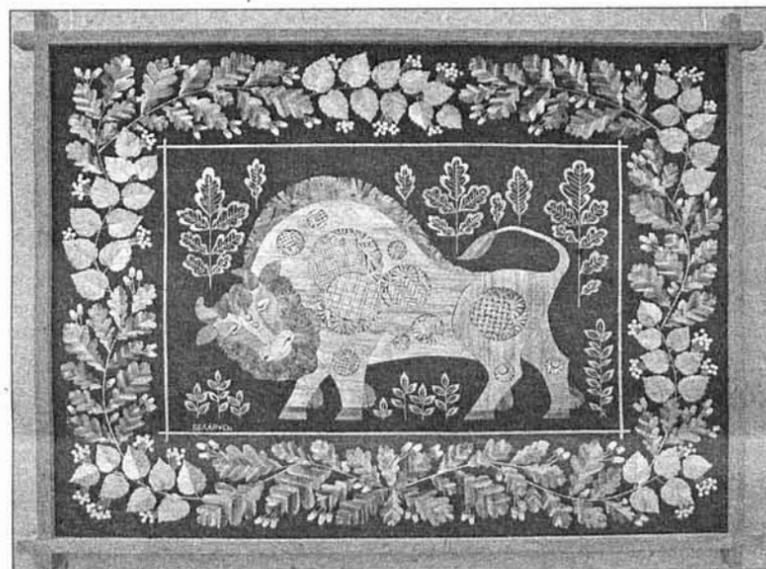
На хутары ў Карэліцкім раёне Вера Салдатава сама пячэ хлеб, а яе захапленне саломкай падзяляюць і сын, і будучая нявестка... Нават капітальны рамонт у аднапакаёвай кватэры не перашкодзіў Таццяне Галавачовай свочасова выканаць работу па замове... Адважылася на далёкае падарожжа жыхарка Канады Брыжыт Вільдэнхоў, якая дагэтуль далей Усходняй Германіі ніколі не ездзіла. Датчанка па нараджэнні, яна на казках Андэрсена выхавала траіх дзяцей і выхоўвае зараз траіх унукаў. Невыпадкова на выставе ёй больш за ўсё спадабалася “Русалачка”...

Усе майстры па пляценні з саломкі добра разумелі адзін аднаго, бо ўсе яны любяць сваіх дзяцей і ўнукаў, чытаюць ім казкі Андэрсена, хочучь, каб нашчадкі былі добрымі і высакароднымі людзьмі. А яшчэ, працягваючы нескі пашланне вялікага казачніка, яны самі ствараюць добрую казку з дапамогай залатой саломкі.

Вольга ПАЎЛЮЧЭНКА

Фота Канстанціна ДРОБАВА

На здымках работы ўдзельнікаў семінара: Р. Раманені, Н. Дамінікавай і Г. Улодавай

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАПІСКА НА II ПАЎГОДДЗЕ 2005 ГОДА!

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 638562)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 1 месяц — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 22800 руб.

«Малалосьць»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10800 руб.
Ведамасная (індэкс — 749572)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 1 месяц — 3700 руб.
на 6 месяцаў — 22200 руб.

«Польмя»

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 749852)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 1 месяц — 3700 руб.
на 6 месяцаў — 22200 руб.

«Всемирная литература»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 2 месяцы — 3800 руб.
на 4 месяцы — 7600 руб.
Ведамасная (індэкс — 748632)
на 2 месяцы — 4800 руб.
на 4 месяцы — 9600 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 2 месяцы — 4000 руб.
на 6 месяцаў — 22000 руб.

«Нёман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 749682)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 1 месяц — 3700 руб.
на 6 месяцаў — 22200 руб.

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР

Анатоць
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Уладзімір ДАВЫДОЎСКІ
(намеснік галоўнага
рэдактара)
Віктар КАВАЛЁЎ
Янка ЛАЙКОЎ
Ірына ПЕТРУСЕВІЧ
Ірына ШАЎЛЯКОВА
Наталія ЯКАВЕНКА

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылання на “ЛіМ”.
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і верстка
камп’ютэрнага цэнтра
РВУ “Літаратура і Мастацтва”

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
“Выдавецтва
“Беларускі Дом друку”
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79

Індэкс 63856 Наклад 2755
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
10.08.2005 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
“Літаратура і Мастацтва”

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 923

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12